

“Калі б камні маглі гаварыць...”

Да 80-годдзя пачатку Вялікай Айчыннай вайны

Яўген Зайцаў. “Абарона Брэсцкай крэпасці”.

Вядома, што тэма Вялікай Айчыннай вайны для беларускага мастацтва даўно стала нацыянальнай тэмай, і тут не трэба нейкіх каментарыяў. Унікальная Брэсцкая эпапея — адна з такіх тэм. Да яе звярталіся дзясяткі беларускіх мастакоў практычна ва ўсіх відах і жанрах творчасці, і пералічыць іх немагчыма. Але ў гэтую трагічную дату — 80-годдзе з дня пачатку самай вялікай у гісторыі нашай зямлі вайны — хоцацца ўспомніць хаця б некаторых з тых, хто так ці інакш унёс творчую лепту ў гонар вялікага воінскага Подзвігу, які бярэ свой пачатак менавіта з бесмяротнага гарнізона над Бугам...

Пётр Дурчын. “Вежы Холмскіх варотаў”.

У мінулых нумарах “К” мы падрабязна расказалі пра гісторыю стварэння мемарыяла “Брэсцкая крэпасць-герой”. Сёння, напярэдадні 80-гадавіны пачатку Вялікай Айчыннай вайны, мы раскажам пра тое, як некаторыя беларускія мастакі ў сваіх творах імкнуліся паказаць “вобраз” Брэсцкай цытадэлі ў чэрвеньскія дні 41-га, і што ад яе засталася ў першыя гады пасля Перамогі, калі, уласна кажучы, пра гераічную абарону крэпасці яшчэ мала хто ведаў.

Заканчэнне — на старонцы 14

Мікалай Чураба. “Цышыня ў цытадэлі”.

ПРАЦЯГВАЕЦЦА ПАПІСКА НА ГАЗЕТУ “КУЛЬТУРА” ПРАЗ ІНДЫВІДУАЛЬНЫ (63875) І ВЕДАМАСНЫ (638752) ІНДЭКСЫ //

З дапамогай банкаўскай карткі газеты можна выпісаць праз інтэрнэт-сэрвіс на сайце “Белпошты” (пункт “Афармленне падпіскі на друкаваныя сродкі масавай інфармацыі”).

Інтэрв’ю ў нумар

**ЗБЕРАГЧЫ ПОМНІКІ,
ЗАХАВАЦЬ СПАДЧЫНУ**

Апошнімі гадамі дзяржава надае павышаную ўвагу захаванню гісторыка-культурных каштоўнасцяў. Сёння пра праблемы і дасягненні ў гэтай сферы распавядае начальнік упраўлення па ахове гісторыка-культурнай спадчыны Міністэрства культуры Наталля Хвір.

СТ. 3

Рэпарцёрскі марафон

**МУЗЫЧНЫ “УІК ЭНД”
У ПАСТАВАХ**

Кожнае мястэчка нашай краіны мае свае адметнасці, якія вельмі дарагія мясцовым жыхарам, і якія могуць прыемна ўразіць гасцей. Міжнародны фестываль народнай музыкі “Звіняць цымбалы і гармонік” усё гэта толькі пацвярджае.

СТ. 5

Музейная плошча

**У СТРОЧЫЦЫ —
НА ПРЫРОДУ
І Ў МУЗЕЙ**

У Музеі народнай архітэктуры і побыту працуе яскравая выстава “Беларускія народныя касцюмы”. Гэта яшчэ адна нагода завітаць у Строчыцы.

СТ. 12

9 177199 4478007 21025

Добра святкаваць, але ж і працаваць

15 чэрвеня адбылася чарговая апаратная нарада міністра культуры Рэспублікі Беларусь Анаталія Маркевіча з начальнікамі ўпраўленняў і аддзелаў Міністэрства. З дапамогай сродкаў відэасувязі, удзел у нарадзе прынялі таксама начальнікі ўпраўленняў культуры абласных выканаўчых кіраванняў.

Фота Таццяны МАТУСЕВІЧ

Павел САЛАЎЕЎ

Пачалася нарада са станоўчага водгука Анаталія Маркевіча наконт праведзенага днямі Нацыянальнага фестывалю беларускай песні і паэзіі ў Маладзечна. Міністр падзякаваў арганізатарам і ўсім удзельнікам за гэта намарэч святковае прыгожае мерапрыемства.

“Нашым людзям не хапае падобных свят”, — сказаў Анаталій Маркевіч.

Таксама была закранута тэма падрыхтоўкі да неўзабаве маючых адбыцца іншых культурных мерапрыемстваў рэспубліканскага і міжнароднага ўзроўню — “Славянскага базару ў Віцебску” і свята “Купалле” (“Александрыя збірае сяброў”). Міністр звярнуў увагу, што застаецца не так многа часу да іх пачатку і яны павінны прайсці, як і штогод, на самым высокім прафесійным узроўню.

Падчас нарады закраналася і пытанне аб маючым албышча Дзе беларускага пісьменства, які гэтым годам пройдзе 5 верасня ў Копылі. Была агучана інфармацыя, што зараз горад належным чынам рыхтуецца да свята, праводзіцца рэканструкцыя Дома культуры, краязнаўчага музея, даводзіцца да ладу ўпрыгожванне парк.

Абмяркоўвалася таксама і бягучая сітуацыя на “Беларусьфільме”. Міністру далажылі, што 14 чэрвеня прайшоў конкурс сінопсісаў “Мая Беларусь”, зараз студыя рыхтуе фільмы і ролікі, прысвечаныя сацыяльным праблемам і патрыятычнаму выхаванню.

“Па майму перакананню, фільмы, якія выпускае кінастудыя, павінны быць запатрабаваны гледачом. Мусяць быць добры якасны вынік, а не толькі працэс”, — падкрэсліў Анаталій Маркевіч.

Міністр культуры нагадаў, што хутка адбудзецца пасяджэнне ў Прэм’ер-міністра краіны Рамана Галоўчанкі па далейшаму развіццю і ўмацаванню “Беларусьфільма”. Да далейняй нарады было даручана падрыхтаваць сістэмны пакет дакументаў, а таксама прыцягнуць да сустрэчы і прадстаўнікоў моладзі, якая спецыялізуецца на кінавытворчасці, і рэжысёраў-мэтраў.

“Закранаючы развіццё студыі, мы мусім улічваць розныя меркаванні, а не толькі думкі кіраўніцтва “Беларусьфільма”, — сказаў Анаталій Маркевіч.

Была закранута і тэма рэканструкцыі і рамонт Нацыянальнага мастацкага музея і Нацыянальнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя Горкага. Паміж іншага акцэнтавалася ўвага, што два гэтых аб’екты неабходна здасць у прызначаны раней тэрмін.

К

16 чэрвеня Косаўскі палацава-паркавы ансамбль наведалі Прэм’ер-міністр Рэспублікі Беларусь Раман Галоўчанка, міністр культуры Анаталій Маркевіч.

Інвестыцыі ў будучыню

Як запэўніў Прэм’ер-міністр, дзяржава зробіць усё магчымае для аднаўлення гісторыка-культурных славу-тасцяў, іх далейшага інвеставання.

“На жаль, практычна усё, што было створана ў Беларусі за многія стагоддзі і пакаленні, аказалася разбураным у сілу розных гістарычных падзей, галоўным чынам вайсковых. Між тым у краіне трэба развіваць унутраны турызм. Загорскія паездкі, вядома, добра, але ўсё роўна вялікую частку часу беларусы адпачываюць дома. Каб было куды ездзіць, трэба ўкладаць у інфраструктуру турызму, у тым ліку ў аб’екты гісторыка-культурнай спадчыны. Таму дзяржава інвеставала і працягвае ўкладваць вялікія грошы ў аднаўленне ацалелых аб’ектаў”, — падкрэсліў Раман Галоўчанка.

Прэм’ер-міністр пабываў у экспазіцыйных залах Косаўскага палаца, азнаёміўся з рэстаўрацыйнымі працамі. Ужо адноўлены гістарычныя інтэр’еры ў пяці залах, яны адкрыты для наведвання. Акрамя змэлі і антыкварных рэчаў атмасферу дапаўняюць роспісы, вітражы і ляпніна. Увагу турыстаў асабліва прыцягвае Белая зала. У ёй адраділі традыцыйнае правядзення балаю. У адным крыле палаца ўжо добраўпарадкавана гасцініца, у іншым — працуе рэстаран.

Апошнім часам рэстаўрацыйныя работы вядуцца на другім паверсе. Спецыялісты працуюць над аднаўленнем інтэр’ераў бальнай залы ў стылі неагатыкі, гасцініцы, назіральной пляцоўкі.

Рэгіёны — Газета — Чытач

— Уся краіна чакае святкавання “Славянскага базару”. А як да ўрачыстасці рыхтуюцца самі віцебляне?

Галіна БАРКЕВІЧ, намеснік начальніка ўпраўлення культуры Віцебскага аблвыканкама:

— Асноўная частка свята будзе доўжыцца з 15 па 18 ліпеня, але і дагэтуль і пасля названых дат будуць праводзіцца забавляльныя мерапрыемствы. Сярод іх — спаборніцтвы па пляжным валейболе і футболе. Ва добраўпарадкаваным горада будуць задзейнічаны ўсе службы, каб для гасцей можна было годна сустрэць і праводзіць экскурсіі. Розныя ўстановы культуры горада і вобласці прымуць ва ўрачыстасці непарэадны ўдзел. З мерапрыемстваў, акрамя асноўнага эстраднага канцэрта, чакаецца: фест “На 7 вятрах”, выстава “Горад майстроў”, восьмы турнір народных танаў для ўсіх жадаючых пар на цэнтральнай плошчы, выстава “Славянскі калейдаскоп”, выступ лялечнага тэатра, выстава сучасных віцебскіх мастакоў, мерапрыемства ад МНС. А да музея-сядзібы Іллі Рэпіна “Здраўнева” будзе рэгулярна хадзіць транспарт.

— Яшчэ адно свята адбудзецца ў хуткім часе — “Александрыя збірае сяброў”. Якая праграма запланавана там?

Алег СТЭЛЬМАШОНАК, начальнік ўпраўлення культуры Магілёўскага аблвыканкама:

— Аблвыканкам цалкам падрыхтаваўся да гэтага свята. Яно пройдзе ў адзін дзень 10 ліпеня на двюх сцэнічных пляцоўках і скончыцца начной дыскатэкай. Свята на малой сцэне распачнецца праграмай маладых талентаў Магілёўшчыны “Галасы будучыні”. Запланаваны і канцэрт калектываў з усёй краіны “Люблю Беларусь”. Працягне праграму мюзікл “Ванок на валзе” на аснове абрадавых стылізаваных песень. Выступяць таксама творчыя калектывы “Палаца культуры МТЗ”, шматлікія калектывы з нашага абласнага цэнтра, адбудзецца ўзнагароджанне пераможцаў конкурсу “Уладар сяла”. У 17 гадзін — адкрыццё свята і эстраднае канцэрт.

— Будынку філіяла музея Янкі Купалы, што ў Вязіцы, тэрмінова патрэбны рамонт. Які менавіта?

Вольга ЛЕБЕДЗЬ, намеснік дырэктара па адміністратыўнай і гаспадарчай працы Купалаўскага мемарыяльнага запаведніка “Вязьніка”:

— Перш за ўсё замены патрабуе дах. Гэта тое асноўнае, што дапаможа захаваць наш будынак. Папярэдняе абследаванне ўжо ёсць, і зараз мы чакаем фінансавання, каб зрабіць інжынерны праект і пачаць работы. Аб’ект невялікі, і многа грошай не патрэбуе.

Падрыхтаваў Павел САЛАЎЕЎ

Дакумент — справа тонкая

14 чэрвеня ў Беларускім дзяржаўным ўніверсітэце культуры і мастацтваў адбыўся рэспубліканскі семінар, прысвечаны пытанням арганізацыі справаводства ў дзяржаўных арганізацыях, падпарадкаваных Міністэрству культуры Беларусі. У мерапрыемстве ўзялі ўдзел звыш за 70 чалавек, у тым ліку кіраўнікі шэрага вядучых рэспубліканскіх устаноў культуры.

Юры ЧАРНЯКЕВІЧ / Фота аўтара

Адкрываючы пасяджэнне, начальнік аддзела арганізацыйнай работы і дакументазвароту Міністэрства культуры Беларусі Алена Быкава зазначыла, што ў цэлым узровень арганізацыі справаводства ў многіх установах культуры краіны за апошні час значна вырас. Гэта датычыць і пытанняў арганізацыі работ па дакументацыйным забеспячэнні, кантролю за парадкам работы з дакументамі, работы са зваротамі грамадзян і юрыдычных асобаў, арганізацыі “прамых тэлефонных ліній”, работы з дакументамі пад грыфам “для службовага карыстання” ды некаторых іншых.

Падчас семінара.

Разам з тым, згодна з апошнімі праверкамі шэрага арганізацый, падпарадкаваных Міністэрству культуры Беларусі, як адзначыла Алена Быкава, былі выяўлены некаторыя недахопы ў справе арганізацыі справаводства. Напрыклад, у адной з арганізацый не была заведзена кніга скаргаў, дапушчаны парушэнні заканадаўства пры разглядае зваротаў грамадзян, адсутнічаў шэраг неабходных дакументаў і гэтак далей. Натуральна, усё выяўленае недахопы ў справе справаводства былі тэрмінова выпраўлены кіраўніцтвам устаноў. Але менавіта па гэтай прычыне, з мэтай пазбягання падобных недахопаў у будучым, правядзенне названага семінара мае актуальны і надалей характар для ўсіх арганізацый, падпарадкаваных Міністэрству культуры Беларусі.

На семінары выступілі таксама рэктар Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў Наталля Карчэўская, начальнік аддзела прававой і кадравай работы БДУКМ Марыя Ласкаўнёва, а таксама загадчыца аддзела справаводства і фарміравання Нацыянальнага архіўнага фонду Нацыянальнага архіву Рэспублікі Беларусь Таццяна Шаўчэнка.

У ходзе мерапрыемства ўдзельнікі задалі пытанні на самыя розныя тэмы ў сферы архіўнай справы і справаводства. Напрыклад, асабліва цікавае выклікала пытанне падрыхтоўкі і перападрыхтоўкі кадраў, адказных за вядзенне справаводства, а таксама выкарыстанне найноўшых камп’ютарных тэхналогій пры стварэнні электронных дакументаў.

Акрамя таго за актыўнае і эфектыўнае садзейнічанне ў правядзенні Міністэрствам культуры мерапрыемстваў па ўдасканаленні і развіцці архіваў дзяржаўных арганізацый, падпарадкаваных міністэрству, калектыву дзяржаўнай установы “Нацыянальны архіў Рэспублікі Беларусь” узнагароджаны Ганаровай граматай Міністэрства культуры.

Па выніках мерапрыемства, як адзначыла напрыканцы семінара Наталля Карчэўская, удзельнікам будуць высланы прэзентацыі выступленняў спікераў. Акрамя таго, матэрыялы семінара праз некаторы час будуць размешчаны на афіцыйным сайце БДУКМ, дзе скарыстацца ім змога любы ахвотны. Натуральна, з мэтай удасканалення дакументазвароту і працы з дакументамі ў сваёй установе культуры.

Завяршылася мерапрыемства прэзентацыяй музейнай экспазіцыі Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў “Скарбы мастацтваў: сувязь часоў”.

К

КУЛЬТУРА

ШТОГЫДНОВА ГРАМАДСКА-ПАЛІТЫЧНАЯ, ДЛІА ДАСУГУ (КУЛЬТУРА, МАСТАЦТВА) Вываецца з катэгорыі 1991 года.

Заснавальнік — Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь.
Рэдакцыйнае пасавячэнне № 637, выдавец — Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь.
Галоўны рэдактар — КРЫВАНОС Аляксандр Паўлавіч; намеснік галоўнага рэдактара — Юры КАРПЕНКА; адказны сакратар — Таццяна ПАШЭВІЧ; рэдактар аддзела: Яўген РАПІН; аглядальнік рэдакцыі: Эміль ЮРКЕВІЧ, Надзея БУНДЫВІЧ.
Надзея КУДРЯЖА, Антон РЫДАК, Павел САЛАЎЕЎ, Ілья СВЯТЫН, Юры ЧАРНЯКЕВІЧ; спецыяльны карэспандэнт: Пётр ВАСІЛЕВСКІ; мастацкі рэдактар — Наталія АВАД.
Сайт: www.kimpres.by. E-mail: kultura@tut.by. Адрас рэдакцыі: 220013, Мінск, пр. Незалежнасці, 77, ч. 4. Тэлефоны: (017) 286 07 97, (017) 334 57 23. Тэлефон-факс: (017) 334 57 41. Факс: (017) 286 07 97, 334 57 41.
Выдавец — Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова “КУЛЬТУРА І МАСТАЦТВА”.
Першы намеснік дырэктара — КРУШЫНСКАЯ Людміла Аляксееўна.
Прыёмная: (017) 334 57 41.
220013, Мінск, пр. Незалежнасці, 77, Ч. 4. Тэлефоны: (017) 334 57 23.
Аўтары допісаў нававілляюцца прызваннем, поўнае імя і імя па бацьку, паштартныя звесткі (нумар паштарту, дата выдання, кім і кагды выданы паштарт, асабісты нумар), асноўнае месца працы, зваротны адрас. Аўтарскія ружалкі не рэзюмуюцца і не вяртаюцца. Меркаванні аўтара могуць не адпавядаць пункту гледжання рэдакцыі. Аўтары нясучы адказнасць за дакладнасць матэрыялаў.
*Матэрыял на правах рэкламы.
© “Культура”, 2021. Наклад 2855. Індэксы 63875, 638752. Рознічны кошт — па дамоўленасці. Падпісана ў друку 18.06.2021 у 18.00. Замова 1505.
Рэспубліканскае ўнітарнае прадпрыемства “Выдавецтва “Беларусь Дом друку”. 220013, г. Мінск, праспект Незалежнасці, 79/1.
ЛП № 02330106 ад 30.04.2004.

Зберагчы помнікі, захаваць спадчыну

24 чэрвеня, у вёсцы Красны Бераг Жлобінскага раёна, адбудзецца калегія Міністэрства культуры, прысвечаная праблеме распаўсюду праектаў зон аховы на аб'ектах, уключаных у Дзяржаўны спіс гісторыка-культурных каштоўнасцяў.

Сёння, прэзентуючы гэтую падзею, мы акцэнтуюм увагу нашых чытачоў на наступных пытаннях. Якім быў пакрыццё лёс інстытуцый па ахове спадчыны ў незалежнай Беларусі? З якімі цяжкасцямі сёння найчасцей сутыкаюцца ахочыя дапамагчы захаванню архітэктурных каштоўнасцяў? Якія элементы са спісу нашай спадчыны могуць прыцягнуць найбольшую увагу за межамі краіны? Пра ўсё гэта, а таксама пра іншыя праблемы і дасягненні ў сферы захавання беларускіх помнікаў і традыцый распавядае начальнік упраўлення па ахове гісторыка-культурнай спадчыны Міністэрства культуры Наталля ХВІР.

Антон РУДАК

— Якімі былі Вашыя першыя крокі ў сферы аховы спадчыны, што прывяло ў гэтую галіну?

— Мая кар'ера пачыналася ў 1991 годзе, калі я трапіла на пасаду сакратара ў створаны акуртады Нацыянальны навукова-асветны цэнтр імя Францішка Скарыны, які ўзначаліў вядомы даследчык беларускай культуры прафесар Адам Мальдзіс. У той час там склаўся выдатны калектыў — працавалі такія мэтры беларусказнаўства, як гісторык і краязнавец Генадзь Кахановіч, мастацтвазнавец Майя Яніцкая, філолаг Вячаслаў Рагойша, філосаф Уладзімір Конан і многія іншыя. Такое кола зносінаў не магло не спрыяць зацікаўленню лёсамі помнікаў культуры.

У адпаведнасці з законам “Аб ахове гісторыка-культурнай спадчыны”, прынятым у 1992 годзе, была ўтвораная Дзяржаўная інспекцыя па ахове спадчыны, якая мела шэраг аддзелаў, што займаліся ўласна аховай помнікаў, пытаннямі праектнай дакументацыі і нават міжнароднымі дачыненнямі ў сферы спадчыны. Паралельна таксама існавалі іншыя арганізацыі, якія займаліся падобнымі пытаннямі — Камітэт па кансервацыі і рэстаўрацыі помнікаў гісторыі і культуры пры Савецкім міністраў, Беларускі рэстаўрацыйна-праектны інстытут, акрамя таго, у кожным з абласных цэнтраў дзейнічалі праектныя ўстановы, якія займаліся рэстаўрацыйнымі помнікаў. Менавіта ў той час я прыйшла на працу ў Дзяржаўную інспекцыю па ахове гісторыка-культурнай спадчыны, якая

пазней была рэарганізаваная паслядоўна ў адпаведны камітэт, дэпартамент і ўпраўленне Міністэрства культуры, якое я ўзначальваю з 2017 года.

— Якая работа сёння праводзіцца па рэстаўрацыі артэфактаў, вывезеных у свой час за межы нашай краіны, а таксама па выяўленні і ўліку каштоўнасцяў?

— 27 мая ў Міністэрстве культуры адбылося пасяджэнне Камісіі па выяўленні, вяртанні, сумесным выкарыстанні і ўвядзенні ў навуковы і культурны абарот культурных каштоўнасцяў, якія знаходзяцца за межамі Рэспублікі Беларусь. Ажыццяўленне мерапрыемстваў, прадугледжаных Планам работы Камісіі на 2019 — 2020 гады, дазваляе вярнуць на тэрыторыю Беларусі пяцьдзесят шэсць асобнікаў кніжных выданняў, дваццаць твораў беларускіх майстроў і мастакоў беларускага паходжання, адзін сліцкі пояс, дзве калекцыі дакументаў і фатаграфій, атрымаць дзесяць лічбавых копіяў кніг і дакументаў. Сярод яркіх прыкладаў рэстаўрацыі — тры кнігі з колішняй бібліятэкі графаў Храптовічаў у Шчорсах, тры карціны слаўтага мастака Фердынанда Русчыца, асобнік Берасцейскай Бібліі 1563 года, рыцарскі меч XV — XVI стагоддзяў.

Што тычыцца ўліку гісторыка-культурных каштоўнасцяў, на працягу 2020 — 2021 гадоў Дзяржаўны спіс папоўніўся на трыццаць адзін аб'ект, у тым ліку — на пяць матэрыяльных. На жаль, мясцовыя органы ўлады работу па наданні аб'ектам спадчыны статусу каштоўнасці праводзяць не надта актыўна. Але ў адпавед-

Без удзелу дзяржавы дасягнуць станюўчага выніку наўрад ці ўдасца

насі з новай рэдакцыяй Кодэкса Рэспублікі Беларусь аб культуры, якая неўзабаве мусяць быць прынятая, кампетэнцыя разглядаць пытанні аб наданні статусу гісторыка-культурнай каштоўнасці, якую пэўны час выконвалі мясцовыя органы ўлады, будзе вярнутая Міністэрству культуры. Намі таксама створаны пошукавы сайт “Дзяржаўны спіс гісторыка-культурных каштоўнасцяў Рэспублікі Беларусь” (gospisok.gov.by), які з'яўляецца адзіным у Беларусі дзяржаўным інфармацыйным рэсурсам, што дазваляе любому карыстальніку хутка знаходзіць інфармацыю аб гісторыка-культурных каштоўнасцях, у тым ліку пра мобільныя прылады.

— Якія поспехі дасягнуты ў сферы папулярызацыі беларускай нематэрыяльнай спадчыны ў свеце?

— Я лічу пашырэнне беларускай прысутнасці ў спісе нематэрыяльнай спадчыны UNESCO прыярытэтным задачай, бо менавіта гэтыя элементы найбольш аўтэнтычныя і могуць выклікаць зацікаўленасць за межамі нашай краіны. 17 снежня мінулага года на 15-й сесіі Міжурадавага камітэта па ахове нематэрыяльнай культурнай спадчыны UNESCO прынята рашэнне аб уключэнні ў Рэпрэзентацыйны спіс нематэрыяльнай культурнай спадчыны чалавечтва беларуска-польскай намінацыі “Культура ляснога бортніцтва”. Прыняцце

гэтага рашэння стала вынікам работы Міністэрства культуры, уключаючы мерапрыемствы па вывучэнні бортніцтва ў Беларусі, метадычных кансультацый і фінансавання работ па падрыхтоўцы дасяння і арганізацыі ўзаемадзеяння з польскім бокам. Культура ляснога бортніцтва стала чацвёртым беларускім элементам, уключаным у спіс нематэрыяльнай культурнай спадчыны UNESCO.

Таксама на працягу 2020 года, дзякуючы ініцыятыве ўпраўлення па ахове гісторыка-культурнай спадчыны, было вывучанае і зафіксаванае такое нематэрыяльнае праяўленне творчасці чалавека, як саломпяцэнне. Асабліва важнае праяўленне творчасці чалавека ў Беларусі, носьбітамі гэтых практык з'яўляюцца больш за дзвесце майстроў і рамеснікаў, якія жывуць у васьмідзесяці раёнах і гарадах. У адпаведнасці з пунктам I Плана дзеянняў па папулярызацыі беларускай культуры за мяжой у 2021 годзе дасяе па элементне нематэрыяльнай гісторыка-культурнай спадчыны “Саломпяцэнне Беларусі: мастацтва, рамство, умелні” накіравана ў Сакратарыят Канвенцыі аб ахове нематэрыяльнай культурнай спадчыны UNESCO. Акрамя таго, завершаны першы этап работы па падрыхтоўцы для прадстаўлення ў Сакратарыят

Канвенцыі па ахове нематэрыяльнай культурнай спадчыны UNESCO намінацыі па элементне “Беларускае мастацтва вышнінкі”.

— Распавядае аб дзеяннях па захаванні і аднаўленні помнікаў архітэктуры.

— У 2020 і першым квартале 2021 года ўпраўленнем было падрыхтавана семдзесят пяць пастановаў у сферы аховы гісторыка-культурнай спадчыны, прынятых Міністэрствам культуры, у тым ліку шэсцьдзесят чатыры з іх — аб зацвярджэнні праектаў зон аховы нерухомай матэрыяльнай гісторыка-культурных каштоўнасцяў.

Падрыхтавана і выдана 597 дазваляў на выкананне навукова-даследчых і праектных работ на матэрыяльных гісторыка-культурных каштоўнасцях, 412 заключэнняў аб узгадненні навукова-праектнай дакументацыі на выкананне рамонтна-рэстаўрацыйных работ, 139 заключэнняў аб адпаведнасці прыманай у эксплуатацыю нерухомай матэрыяльнай гісторыка-культурнай каштоўнасці навукова-праектнай дакументацыі.

У найбліжэйшы час, 24 чэрвеня, у вёсцы Красны Бераг Жлобінскага раёна адбудзецца калегія Міністэрства культуры, прысвечаная праблеме распаўсюду праектаў зон аховы на аб'ектах, уключаных у Дзяржаўны спіс гісторыка-культурных каштоўнасцяў. У мерапрыемстве мусяць прыняць удзел прадстаўнікі ўсіх зацікаўленых бакоў, у тым ліку Генеральнай пракуратуры, мясцовых органаў ўлады, аддзелаў архітэктуры і будаўніцтва. На сённяшні дзень, на жаль, праэнт аб'ектаў, для якіх такая дакументацыя распрацаваная, вельмі невялікі. Распрацоўка такіх праектаў - задача вельмі важная, бо адсутнасць зон аховы вядзе да парушэння заканадаўства ў сферы аховы спадчыны з-за рэзультатаў і непараўменняў пры вызначэнні статусу тых ці іншых пабудов у складзе комплексных помнікаў.

На жаль, мясцовыя ўлады не заўжды належным чынам дбаюць аб захаванні архітэктурнай спадчыны — напрыклад, цягам мінулага года ў Віцебскай вобласці былі зруйнаваныя тры аб'екты, што ўваходзілі ў Дзяржаўны спіс гісторыка-культурных каштоўнасцяў: стайня колішняга маёнтка Камянолле

Мёрскага раёна і два дамы ў Віцебску па вуліцах Чэхава і Путна, усе гэтыя будынкі адносіліся да канца XIX — пачатку XX стагоддзяў. У такіх выпадках даводзіцца звяртацца ў праваахоўныя органы, узбуджаюцца крымінальныя справы. Частай праблемай застаецца невыкананне нормаў размяшчэння вонкавай рэкламы на фасадах аб'ектаў гісторыка-культурнай каштоўнасці, калі рэкламныя шыльды ствараюць перашкоды для агляду архітэктурнага аблічча будынка — з такімі парушэннямі таксама даводзіцца змагацца.

Агулам за 2020 год адрэстаўраваны альбо прыстасаваны пад новыя функцыі больш за сто трыццаць помнікаў архітэктуры, а за 2016 — 2020 гады — больш за семсот. Сёння ўпраўленне ажыццяўляе кантроль за правядзеннем работ па рэканструкцыі і рэстаўрацыі Спасна-Праабражэнскай царквы XII стагоддзя і рэканструкцыі будынкаў у ахоўнай зоне запаведніка на Верхнім замку ў Полацку, на шэрагу аб'ектаў мемарыяльнага комплексу “Брэсцкая крэпасць-герой”, работ па рэстаўрацыі палацава-паркавага ансамбля ў Косаўце Івацэвіцкага раёна, кансервацыі і рэстаўрацыі фрагментаў замкаў XIV стагоддзя ў Навагрудку і Крэве Смаргонскага раёна, рэстаўрацыі і прыстасавання пад гісторыка-археалагічны музей Старога замка ў Гродна, рэканструкцыі і рэстаўрацыі крыпты касцёла Божага Цела ў Нясвіжы і кансервацыі колішняга езуіцкага касцёла ў Мсціславе.

Таксама сёлета стаць задачай працягнуць работы па аднаўленні палацава-паркавых комплексаў у Ружанскім Пружанскага раёна, Свяцку Гродзенскага раёна, Жыліччах Кіраўскага раёна, комплексу былога калегіума езуітаў у Юравічах Калінінвіцкага раёна. Першачарговую ўвагу імякнем надаваць аб'ектам, якія патрабуюць тэрміновай кансервацыі — нават калі гаворка пра рэстаўрацыю пакуль не ідзе, руіны, прынамсі, мусяць быць захаваныя для будучыні. Што тычыцца рэканструкцыі і прыстасаванням — нярэдка выпадкі, калі помнікі пераходзяць ва ўласнасць прыватных асоб, якія з найлепшымі намерамі спрабуюць адрацці іх і давесці да ладу. Але і ў такіх выпадках без удзелу дзяржавы дасягнуць выніку наўрад ці магчыма — занадта вялікія сродкі неабходныя для арганізацыі паўнаватарскіх работ па аднаўленні.

Напярэдадні сумнай гадавіны пачатку Вялікай Айчыннай вайны мы зноў звяртаемся да біяграфіі ветэранаў, якія аддалі доўгія гады свайго жыцця працы на ніве культуры. Гэтым разам мы сустрэліся з Аляксандрам Іосіфавічам Ульяновічам, які паспеў пазмагацца з ворагам як у небе, так і на зямлі, пакінуў свой аўтограф на сценах Рэйхстага, і яшчэ доўгія гады пасля Перамогі захоўваў памяць аб ёй, кіруючы галоўным беларускім музеем, прысвечаным гісторыі той вайны.

Антон РУДАК /
Фота аўтара

Аляксандр Ульяновіч.

нуў на іх хімічным алоўкам свой подпіс — каб было лепей відаць, распісваўся павышэй, залезшы на плечы баявых таварышаў. Ветэран падкрэслівае, што з гонарам адзначыў у аўтографе, адкуль прыйшоў: “Гвардыі старшыня Ульяновіч, беларус”.

НА АБАРОНЕ СПАДЧЫНЫ

Пасля вайны ветэран працаваў на розных пасадах у народнай гаспадарцы. Быў ён старшынём Гродзенскай абласной арганізацыі Беларускага прафсаюза работнікаў адукацыі і навукі, сакратаром Гродзенскага абкама Камуністычнай партыі Беларусі, першым намес-

КАНЦЭРТ ДЛЯ ДОБРАЙ СПРАВЫ

Беларускі дзяржаўны музей гісторыі Вялікай Айчыннай вайны некалі ствараўся як Музей партызанскай славы — ён быў заснаваны ажно ўвосень 1943 года, калі яшчэ толькі пачыналася вызваленне Беларусі ад гітлераўцаў. Першыя музейныя прадметы і дакументы збіралі ў партызанскіх злучэннях, якія дзейнічалі на акупаванай тэрыторыі. Партызанамі былі і тры першыя дырэктары музея — папярэднікі Аляксандра Ульяновіча.

Але менавіта з яго ініцыятывы экспазіцыя музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны ў свой час бы-

Успаміны аб вайне — справа яго жыцця

Аляксандр Ульяновіч нарадзіўся ў Капылі, што ў Мінскай вобласці, 3 кастрычніка 1921 года. Школу скончыў у 1936 годзе ў Жлобіне, а затым вучыўся ў Рэспубліканскай спартыўнай школе ў Мінску, пасля чаго ў 1940 годзе быў прызваны ў войска. У ваенкамаце Варашылаўскага раёна (цяпер ён называецца Савецкім) найбольш фізічна развітых і падрыхтаваных навабранцаў, якія паказвалі добрыя вынікі ў спорце, адабралі ў асобную групу — разам з Аляксандрам Ульяновічам туды трапіў, напрыклад, чэмпіён БССР па боксе 1937 года Уладзімір Коган (пасля вайны, у 1949-м, ён завоюе і тытул чэмпіёна СССР). Хлопцы прайшлі дадатковую праверку фізічнай формы, але куды іх накіроўваюць — ніхто не казаў.

Урэшце па чыгуначы групу адправілі ў Омск, у 66-ю школу малодшых авіяспецыялістаў (ШМАС), дзе рыхтавалі кадры для далёкай бамбардзіравачнай авіяцыі: стралкоў, радыстаў, механікаў. Тут Аляксандр атрымаў навыкі работы на радыёстанцыі, засвоіў азбуку Морзе, навучыўся страляць з авіяцыйнага хуткастрэльнага кулямёта. У чэрвені 1941 года, пасля злучы экзаменаў, яму надалі званне сяржанта. 22 чэрвеня ў Омску акурат адзначалі традыцыйнае казахскае нацыянальнае свята Сабантой, прымеркаванае да завяршэння вясновых палевых работ — з такой нагоды выпускнікі вучыліся атрымліваць звалненне. Апоўдні, калі Аляксандр Ульяновіч з сябрамі гуляў па гарадскім садзе, па радыё раптам прагучаў загад усім вайскоўцам тэрмінова вярнуцца ў свае часткі. Хлопцы паймаліся на трамвай ў вучылішча, дзе ім паведамілі аб нападзе гітлераўскай Германіі на СССР. Ветэран прыгадвае, што многія курсанты тады бедавалі — баяліся, што не паспеюць паваяваць, які ўжо настане перамога, і вораг будзе разбіты на сваёй жа тэрыторыі. Рэчаснасць, аднак, аказалася не такой бравурнай.

ШЧАСЛІВАЯ ПАМЫЛКА

Частку маладых сяржантаў-выпускнікоў з Омска накіравалі ў Іванава, працягваючы навучанне ў Другой вышэйшай школе штурманаў. Тут яны адразу ж уключыліся ў баявыя дзеянні — з першых дзён вайны і да лістапада 1941 года Аляксандр Ульяновіч быў стралком-радыстам двухматорнага далёкага бамбардзіроўшчыка ДБ-ЗФ (пазней гэтыя самалёты сталі

Курсант. 1941 год.

назваць Іл-4), на якім выканаў васьмнадцатых баявых вылетаў. Самалёты былі вучэбныя, нават без брані — яе не паспелі навесяць да пачатку вайны. На першыя баявыя заданні накіраваліся ў ліпені — жніўні 1941 года пад Смаленск і Оршу, бамбілі нямецкія аўтакалоны і чыгуначныя вузлы, даводзілася алытвацца ад агню зенітак і варажых знішчальнікаў, часам самалёт Ульяновіча быў адзіным, які вяртаўся з задання.

Увосень 1942 года чарговы баявы вылет і для яго ледзь не скончыўся трагічна — снарад нямецкай зеніткі трапіў у рухавік, і самалёт загарэўся. Камандзір экіпажа даў каманду пакінуць машыну. Але да таго дня Аляксандр Ульяновіч... не ўмеў карыстацца парашутам — курсантаў проста не паспелі гэтак навучыць, не кажучы аб аліпаведных трэніроўках. Выскачэўшы з самалёта, баец інстынктыўна пацягнуў за кальцо раней, чым троба — насамрэч, — неабходна было гэты час правесці ў свабодным падзенні. Парашут раскрывся, але адразу ж быў парэзаны вінтом самалёта. Гэтая памылка, як ні дзіўна, акурат уратавала Ульяновічу жыццё — тых, хто пры дэсантанні адкрыў парашуты на варожыя пазіцыі, і яны трапілі ў палон. Сам жа ён, хоць і няўдала ўпаў, але прыжыўся на сваёй тэрыторыі, і з большага не атрымаў значных пашкоджанняў.

АЎТОГРАФ АД ПЕРАМОЖЦЫ

Пасля выздараўлення Аляксандр Ульяновіч меркаваў вярнуцца ў авіяцыю, але ў выніку

З баявымі таварышамі напярэдадні штурму Зеэлеўскіх вышыняў. Вясна 1945 года.

па стане здароўя яго перавялі ў наземныя войскі, у 62-гі асобны гвардзейскі батальён сувязі 28-га стралковага корпуса 8-й гвардзейскай арміі, на пасаду начальніка батальённай радыёстанцыі РБМ — гэтую трынаццацікілаграмовую прыладу даводзілася цягаць на сабе. На перадавую на беразе Дона радыстаў накіроўвалі на цэлы тыдзень — яны мусілі не толькі перадаваць адтуль разведаныя звесткі, карэктуючы агонь буйнакаліберных мінамётаў, але і трымаць абарону, прыгым пайка, які ім выдавалі на заданне, ледзь ставала на два дні, далей даводзілася галадаць.

Пазней Ульяновіч удзельнічаў у вызваленні Харкава, Варшавы, штурме Зеэлеўскіх вышыняў. Апошні эпізод ён называе самым небяспечным і кровапралітным. Гітлераўцы стварылі тут, за шэсцьдзесят кіламетраў ад Берліна, магутны вузел супраціву на геаграфічна спрыяльных для сябе пазіцыях, адкрытая прастора перад вышынямі прастрэльвалася скрываёваным артылерыйскім і кулямётным агнём. Менавіта за штурм Зеэлеўскіх вышыняў Аляксандр Ульяновіч быў узнагароджаны ордэнам Чырвонай Зоркі — але наперадзе яшчэ быў штурм Берліна. Да цэнтра нямецкай сталіцы іх батальён з вулічнымі баямі падыходзіў з боку Ціргартэна, і апоўдні 2 мая 1945 года спыніўся за трыста метраў ад лініі супрацьстаяння, калі стала вядома аб капітуляцыі берлінскага гарнізона і заканчэнні баявых дзеянняў. Трапіўшы да сцен Рэйхстага, Аляксандр пакі-

нікам міністра культуры БССР, а з 1981 па 1994 год узначаліваў Беларускі дзяржаўны музей гісторыі Вялікай Айчыннай вайны. Ужо ў мірны час за свае працоўныя здзяйсненні ён быў узнагароджаны двума ордэнамі Працоўнага Чырвонага Сцяга, двума ордэнамі “Знак Пашаны” і медалём “За працоўную доблесць”.

На пасадзе намесніка міністра культуры Аляксандру Ульяновічу часам даводзілася сутыкацца з нестандартнымі выклікамі і прымаць адказныя рашэнні. Так, калі падчас пабуловы Аўтазаводскай лініі мінскага метрапалітэна ў другой палове 1980-х тунэль прайшоў пад Святадухаўскім кафедральным саборам, яго фундамент даў расколіну, што пагражала разбурэннем помніка архітэктуры. Службы ў храме спыніліся, яго былі вымушаны зачыніць, што выклікала незадавальненне вернікаў.

Пасля візіту мітрапаліта Мінскага і Слуцкага Філарэта Аляксандр Ульяновіч даручыў, каб фундамент храма быў умацаваны. А ў выніку... падняўся скандал у духу ваяўнічага атэізму — нядобразычліўцы пачалі нагаворваць: маўляў, замест таго, каб рамантаваць клубы, сродкі накіроўваюцца на аднаўленне храма. Так намеснік міністра Ульяновіч атрымаў строгу ю вымову — але ж паступіў у адпаведнасць са сваім сумленнем і зборю помнік архітэктурнай спадчыны. З пасады яго не знялі — адсталі сябры і добразычліўцы, а неўзабаве саюзнае кіраўніцтва прызнала гісторыка-культурную вартасць храма.

ла істотна пашыраная, у ёй было наладзена больш увагі не толькі партызанскаму руху на тэрыторыі Беларусі, але і баявым дзеянням Чырвонай Арміі, падзвігам франтавікоў. Перапрацоўка экспазіцыі вымагала істотных сродкаў, атрымаць якія на рэспубліканскім узроўні было немагчыма. Давялося звяртацца ў Міністэрства культуры СССР, а каб вылучэнне неабходнай сумы санкцыянавалі — зладзіць у Міністэрстве фінансаў канцэрт галоўных тагачасных беларускіх зорак — славуных “Песняроў”. У выніку справа была залагоджаная паспяхова.

У ВЕРШАХ І ПЕСНЯХ

Нават пасля сыходу з пасады дырэктара музея Аляксандр Іосіфавіч не спыніў цікавіцца яго клопатамі, і выступаў у якасці кансультанта, дапамагаючы распрацоўваць тэматыка-экспазіцыйныя планы ды архітэктурна-мастацкае афармленне экспазіцыі ў новым будынку, адкрытым для наведвальнікаў у 2014 годзе. Неўзабаве пасля гэтага ветэран перадаў на захоўванне ў фонды музея радыёпрыёмнік, які атрымаў ад камандавання перад домабілізацыяй у Берліне ў 1946 годзе, а таксама нагрудны знак “Гатовы да працы і абароны” 2-й ступені, з якім прайшоў усю вайну.

У 2016 годзе, святкуючы сваё 95-годдзе, Аляксандр Ульяновіч выдаў паэтычны зборнік пад назвай “Памятное”, куды ўвайшлі найлепшыя з вершаў, якія ветэран пісаў на працягу ўсяго свайго жыцця — на рускай і беларускай мовах, аб сваім жыццёвым шляху, ваенным досведзе, прыгажосці роднай зямлі. Некаторыя творы Аляксандра Ульяновіча былі падкладзеныя на музыку кампазітарамі Леанідам Захлеўным ды Васілём Райнчыкам, і гучалі ў выкананні ансамбля “Верасы”.

Нягледзячы на свае гады, якія напрыкс падбіраюцца да сотні, ветэран мае выдатную памяць на ўласныя вершы і ўпэўнена ды акрытычна іх дэкламуе. Адчуваецца, што кожны радок тут на сваім месцы — не прымудлена, а перажыты, прагучаны праз сэрца. Зчыным Аляксандру Іосіфавічу і надалей захоўваць творчы настрой і заставацца ў добрым здароўі ды гуморы, на радасць родным і блізікам.

Кожнае мястэчка нашай краіны мае свае адметнасці, якія вельмі дарагія мясцовым жыхарам, і якія могуць прыемна ўразіць гасцей гэтага кутка. Так і на Беларускім паазер’і, горад Паставы славяць сваёй адметнай прыродай, прыгожай архітэктурай, вядомымі людзьмі, якія нарадзіліся тут раней, і сучаснікамі, якія ўмеюць цаніць і працу, і адпачынак. Міжнародны фестываль народнай музыкі “Звіняць цымбалы і гармонік”, які прайшоў у гэтым горадзе ў 31 раз, усё гэта толькі пацвярджае.

Павел САЛАЎЕЎ /
Фота аўтара

Музычны “уік-энд” у Паставах

Фестываль, фестываль...

Аляксандр Крамка са сваім аркестрам.

Доўжылася падзея з 11 па 13 чэрвеня. Узгадалі на фестывалі і знакамітых прашчур’яў Пастаўшчыны — У. Дубоўку, А. Тызенгаўза, А. Ромера, і сучасных мясцовых твораў. Асноўнымі падзеямі сталі традыцыйны конкурс “Хто каго?”, на якім спарнічалі запрошаныя музычныя калектывы, “горад майстроў” і выстава сельскіх падворкаў, адкрыццё фесту і галаканцэрт.

Праз старшыню пастаўскага райвыканкама Сяргея Чэпіка, вітальнае слова ўдзельнікам фестывалю перадаў міністр культуры Анатолій Маркевіч: “Час паказаў, наколькі запатрабавана і ў аматараў народнай музыкі і творчасці, і ў глядачоў такое яркае, маючае сваю адметную непаўторнасць і характавае свята народнага мастацтва. Прыемна, што вашы выдатныя фестывалі мае свае творчыя традыцыі і сваю верную, адданую аўдыторыю. Штогод ён збірае найлепшыя творчыя калектывы з усіх рэгіёнаў Беларусі і краін замежжа, шчодро дорыць жыхарам і гасцям горада радасць сустрэчы з сапраўдным мастацтвам”.

Музычныя свята на Пастаўшчыне сапраўды добрая нагода, каб збіраць сяброў. За ўсю гісторыю тут пабывалі дэлегацыі з больш чым 20 краін свету. У іх ліку і краіны не блізкага замежжа, такія, як Венесуэла, Індыя, Куба, Ізраіль, і таксама бліжэйшыя суседзі: Украіна, Малдова, Польшча, краіны Прыбалтыкі, Расія. Вось і сёлета пакажаць сябе завіталі калектывы з Кітая, Расіі, Туркменістана, карэйскай дыяспары ў Беларусь.

Конкурс “Хто каго?”, дзе выбіралі лепшых музыкаў, судзіла прафесійнае журы. У яго ліку народныя артысты Беларусі Яўген Гладкоў, дыржор

Дзяржаўнага акадэмічнага народнага аркестра Рэспублікі Беларусь імя Іосіфа Жыновіча Аляксандр Крамка, выкладчык Наваполацкага дзяржаўнага музычнага каледжа, кампазітар Віктар Малыш, саліст Беларускай дзяржаўнай філармоніі Уладзіслаў Плігаўка, дырэктар Віцебскага каледжа культуры і мастацтваў Ірына Абдулаева, дырэктар Пастаўскай дзіцячай школы мастацтваў імя Антонія Тызенгаўза Анатоль Соболя, настаўнік Варшаўскай дзіцячай школы мастацтваў Валянцін Жагула.

Распачалі спаборніцтва дзіцячыя калектывы. У адным з нумароў дыржор

ўніверсітэта Чэнь Сын-Дзяўчына вырашыла звязаць лёс з музыкай, і з’яўляецца пераможцай конкурсу рознага ўзр’яноў ў Кітаі, удзельнікам рэспубліканскіх фестываляў замежных студэнтаў у Беларусь.

А вось гасць з падмаскоўнага Пушкіна, горада-пабраціма Пастаў, Аляксандр Малькоў удзельнічае ў фестывалі ўжо тройчы. На сцэне ён граў сольна на баяне. Вядома, атрымалася цудоўна, бо Аляксандр прафесійны баяніст-акомпаніатар. Некалькі гадоў таму ён у складзе ансамбля “Мяцеліца” ўзяў прызавае месца на Пастаўскім фестывалі.

Святлана Ціхіна з Мазыра. У іх калектыву прагатавая трыццацігадовая гісторыя. Выбірае Святлана для выступлення ў асноўным беларускую народную творчасць.

Высокую канкурэнцыйна падтрымаў і Аляксандр Кавалёў, кіраўнік горацкага ансамбля “Жывіца”. Для іх гэта не ўпершыню, бо на некаторых конкурсах яны гралі зусім без суправаджэння адмысловай гукавай апаратуры, і нават бралі Гран-пры. Хаця калектыву аматарскі, бо ўдзельнічаюць у ім людзі розных прафесій.

Загучалі на ўсю моц і студэнты мінскага дзяржаўнага каледжа мастац-

твораў у Доме культуры, на гарадской плошчы праходзіла выстава майстроў віцебскай вобласці. Вось, напрыклад, Таццяна Пётух, загадчыца пастаўскага Дома рамёстваў распавяла, што разам з ёй 7 чалавек займаецца саломяплетеннем, бісерплетеннем, шые народныя строі, вырабляе маляванку і выцінанку. Сама яна працуе ў Доме рамёстваў з дня адкрыцця ўстановы ўжо 13 гадоў.

Лепш за ўсё частавалі гасцей на варшаўскім паворку. Таксама іх культурная праграма больш за ўсё спадабалася высокаму журы, у складзе якога былі начальнік упраўлення ку-

выступлення. Цяпер, у свае 35 гадоў, віртуоз Уладзілаў Плігаўка лаўрыят больш як 30 міжнародных музычных конкурсаў.

Завяршыўся святочны дзень канцэртамі эстрадных выканаўцаў, вогненным шоу, салютам і дыскатэкай.

На наступны дзень, у нядзелю, удзельнікам фестывалю прапаноўвалася лекцыя па наданню большага нацыянальнага каларыта музычным калектывам з дапамогай удзельнення беларускіх духавых інструментаў. А крыву пазней Аляксандр Крамка на чале аркестра імя Жыновіча выступіў у Пастаўскім касцёле, а на цэнтральнай плошчы гралі ваенныя музыканты.

Працягнулася свята ў гарадскім парку, дзе адбыўся гала-канцэрт удзельнікаў фестывалю. Тут аб’явілі і пераможцаў. Першае месца заняў калектыв “Строчанне” з Мазыра, і мінскі цымбальны ансамбль “Ліра”. Ва інструментальнай намінацыі перамог дуэт “Пан музыка”. Лепшая прыпевачніца — Кацярына Радзівілава, срод дзяцель — Дар’я Гучык.

“Магчыма нашыя патрабаванні да выступаўцаў і былі высакаваты, — падвёў вынік старшыня журы, народны артыст Беларусі Яўген Гладкоў. — Але мы аб’ектыўна глядзелі на правільнасць самой музыкі, таму і хутка адабралі найлепшых. Аднак адзначу, што ўзровень на конкурсе “Хто каго?” быў аднолькава роўны ва ўсіх, слабах нумароў не было. Галоўнае, што фестываль адбыўся. Вельмі важна захаваць яго, бо зараз такога кшталту мерапрыемстваў засталася зусім мала. А каб надалей падтрымаць высокі ўзровень фестывалю, трэба ўвесці прафесійны албор для выступаючых. Тады і журы будзе складана выявіць пераможца, і слухач захавае сваю цікавасць”.

У горадзе майстроў.

Цымбальны ансамбль “Ліра”.

тар варшаўскай дзіцячай школы мастацтваў Юрый Гваздзеўскі акомпаніраваў сваім падапечным. Па яго словах, дзецям асабліва важна праявіць свае таленты і таму ён выступае на сцэне менавіта з імі, хаця школа магла сабраць і калектыв з дарослых выкладчыкаў-музыкантаў.

Уразіў публіку нумар сenniцкага дуэта “Пан музыка”, гарманіста Сяргея Пагарэльскага і бубнач Германа Бандарэнкі. Герману толькі 24 гады, і на беларускім бубне ён грае ўсяго год, але рытмы, якія ён задаваў, не маглі не здзіўляць.

На так званых кітайскіх цымбалах — гучэн, цудоўна адыграла студэнтка Віцебскага дзяржаўнага

Тройчы на фэсце — і ансамбль настаўнікаў музычнай школы з аграгарадка Мірнага, што пад Баранавічамі, “Бон-Тон”. Публіку яны ўразілі апрацаванай на беларускі матэрыял мелодыяй “Хава-на-гіла”. Як паведаміў адзін з кіраўнікоў калектыву Андрэй Шуста, сярэд іх калектыву няма выпадковых людзей, ва ўсіх ляжыць душа да музыкі. Гэтак-сама і ў працы з дзецьмі. Іх ансамбль для малечы “Званочак” стварыў у 1990 годзе выкладчык музыкі Сяргей Белановіч, і было б цудоўна, скажаў ён, калі б у наступны раз на гэту сцэну запрасілі і яго.

На чале свайго ансамбля “Строчанне” заліхвацкімі прыпеўкамі сыпала

твораў у складзе цымбальнага ансамбля “Ліра”. Па прызначэнні яго кіраўніка Зміцера Стэльмаха, цалкам выпадкова была абрана для выступлення апрацоўка народнай песні “Цяч вада ў ярок”, што стварыў Аляксандр Крамка для свайго аркестра імя Жыновіча, які да таго ж быў у журы. Таму ўсе асабліва і хваліліся пры выкананні твора перад яго аўтарам. У калектыве моладзь творчая, і ёй падабаецца граць і эстрадную, і класічную і, канечне, беларускую музыку, асабліва, калі яна апрацавана на сучасны лад. Ансамбль не аднаразова прадстаўляў краіну на шматлікіх замежных днях беларускай культуры. А пакуль доўжыўся кон-

льтуры і народнай творчасці Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь Ірына Карповіч, старшыня Віцебскага абласнога Савета дэпутатаў Уладзімір Пярэньцеў, першы сакратар пасольства Расіі ў Беларусі Раман Хасіеў, пасол Францыі ў Рэспубліцы Беларусь Нікалая дэ Буян дэ Лякоуст. Насамрэч, высокае прадстаўніцтва!

На адкрыцці фестывалю суботнім вечарам майстар-клас паказаў баяніст-імправізатар Уладзіслаў Плігаўка. Яго творчы шлях таксама распачаўся з фестывалю “Звіняць цымбалы і гармонік”. Калі хлопцу не было яшчэ 8 гадоў, ён з паспехам паказаў сябе на мясцовай сцэне, і яго на ўсё жыццё ўразіла атмасфера

Гэтай публікацыяй мы працягваем серыял пра палацы і сядзібы, якія пасля гадоў заняпаду займелі гаспадароў і сталі на шлях адраджэння. У папярэдніх нумарах (“К” №№ 21 — 22, 2021) мы распавялі пра лёс палаца Радзівілаў у Паланечцы і сядзібы Раецкіх у Райцы. Сюды ж трэба дадаць і палац Цюндзявіцкіх у Галошава, аб якім “К” пісала не раз (№№ 16, 2019, 13 і 24, 2021). Пагроза знішчэння яму ўжо не пагражае, засталася толькі знайсці неаб’якавых да нашай гісторыі і культуры людзей, якія б узяліся за яго аднаўленне. Сёння ж мы распавядзем пра палац Горватаў у Нароўлі.

Андрэй Горват.

Фота: Анастасія СЦЕБУРАК

Зміцер ЮРКЕВІЧ

НАД ПРЫПЯЦЦЮ

Перш, чым распавядзем пра сённяшніх гаспадароў палаца, а таксама пра тое, як ідзе праца па аднаўленні, мы па традыцыі пазнаёмім чытачоў з гісторыяй гэтай мясціны. І без звароту да публікацыі даследчыка Рамана Афтаназія, аўтара славунай шматтомнай працы па гісторыі маёнткаў, што знаходзяцца ў тым ліку і на тэрыторыі Беларусі, нам не абыйсця. Бо для напісання артыкулаў ён звяртаўся да ўспамінаў былых гаспадароў сядзіб і палацаў. Ратуючы жыццё, у пачатку XX стагоддзя яны былі вымушаны выехаць за мяжу. Незаўсёды гэтыя ўспаміны падрабязныя, часам, вельмі сціплыя. Ад некаторых сядзіб нават і фота не засталася. Але гэтага не скажаш у дачыненні да Нароўлі. Ёсць і гісторыя маёнтка, і апісанне палаца звонку, і па кожнай залі ці пакойчыку. Ёсць і фота, якія ў будучыні дапамогуць сённяшнім гаспадарам у аднаўленні былой прыгажосці.

ДА КАРАЛЁў ГОРВАТАў

Гісторыя гэтага маёнтка не такая пакрычастая, як, напрыклад, у Галошава, якое шматкроць мяняла гаспадароў. Згодна афіцыйнай версіі, да 1764 года Нароўля (мястэчка і наваколныя абшары) належалі каралям Рэчы Паспалітай Дэвях Наций. Але Андрэю Горватаў удалося знайсці пісьмовую згадку Нароўлі — больш раннюю за афіцыйную на некалькі дзесяцігоддзяў. Па ёй Нароўля належала Лукашу Радзівілу. Ён жа валодаў Чарнобылем. У 1764 годзе на канвакацыйным сойме Нароўля, ваколічныя фальваркі былі прызнаны ўласнасцю мазырскага маршала Рафала Аскеркі (1708 — 1767). Сын Рафала, полны літоўскі стражнік Ян Аскерка (1735 — 1796) падтрымаў паўстанне 1794 года пад кіраўніцтвам Якуба Ясінскага і Тадэвуша Касцюшкі. Таму маёнтка Аскеркі быў канфіскаваны гагачаснымі расійскімі ўладамі.

У 1816 годзе Нароўлю набыў прадстаўнік стараго беларускага роду харвацкага паходжання Горватаў,

Палац Горватаў над Прыпяццю

Палац Горватаў.

мазырскі гродскі суддзя Ігнат (нар. 1764). Ад яго ў спадчыну маёнтка перайшоў да сына Глярыя-Даніэля-Вінцэнта (1811 — 1868), межавага суддзі Рэчыцкага павета. Менавіта пры апошнім, недзе ў 1830-х гадах і пачалося будаўніцтва гэтага палаца над Прыпяццю. Кропку ў будоўлі паставілі ў 1850 годзе, аб чым быў зроблены адпаведны запіс “D I N 1850”, які змяшчаўся на фасадзе — на трохкутным атыку, які вянчаў палац з боку ракі. Дарэчы, гэты Даніэль Горват разам з аканомам маёнтка Рыгорам Рымашэўскім у 1847 годзе падазраваўся ў бязлітасным абыходжанні з сялянамі, што ў тэя часы было не такою ўжо і рэдкай справай. Эдвард, сын Артура і графіні Караліны з Патвароўскай гораўтаў, быў апошнім уласнікам Нароўлі. Эдвард Горват меў сына Даніэля, які ў 1917 годзе ва ўзросце 24 гадоў памёр у Хельсінках (пахаваны ў родавай капліцы ў Нароўлі, але яна не захавалася), і дачку Аляксандру. Лёс дачкі аказаўся вельмі трагічным. Падчас Другой сусветнай вайны яна разам са сваім мужам Станіславам Ваньковічам, была забіта гітлераўцамі ў польскай вёсцы Збыднёў.

ЗА САВЕЦКІМ І НАШЫМ ЧАСАМ

Пасля нацыяналізацыі ў сядзібe спаткачу быў санаторый для рабочых, потым беларуская школа. Падчас

“Чырвоная зала”.

Другой сусветнай вайны тут размесцілі нямецкі шпіталь, а пасля вайны зноў была школа. Гэтым разам для дзеткаў з асаблівацямі развіцця. Але ў 1986 годзе, адразу пасля выбуху на Чарнобыльскай АЭС, школу зачыралі. Здарылася гэта з-за таго, што ў Нароўлю “прыйшла” сапраўдная бяда — радыяцыя. Да зоны адсялення сёння — рукой падаць, дастакова пераліць на той бераг Прыпяці. А былі ж часы, калі ў 1970 — 1980-х гадах на нараўлянскім пляжы было не пратаўкнуцца з-за вялікай колькасці прыехаўшых у адпачынак з усяго СССР.

З таго часу і пачалося паступовае рушванне палаца. Гадоў дзесяць таму на адным з муроў палаца з’явілася графіці “вы забілі гонар горада”. Графіці — не найлепшая рэч наогул, але ж, верагодна, надпіс быў крыкам душы і адрасаваўся тым, хто сваім “клопатам” даў некалі шыкоўны палац да стану “прыгажэй у труну кладуць”.

Ад некалі велізарнага (каля 8 гектараў) парка (у 1930-х ён быў названы самым прыгожым паркам Беларусі), праізаннага рачулкай Нароўлянкай, таксама засталася

не так шмат. Закладалі яго ў час будаўніцтва палаца, але не на пустым месцы. Былі там ужо і старыя дрэвы. Ды толькі падчас вайны, няблага прарэдзілі парк немцы, бо выкарыстоўвалі дрэва для ацяплення шпітэля, а таксама, нібыта, адпраўляючы самае каштоўнае, у Нямеччыну. Ад неагатычнай капліцы-пахавальні Горватаў, у якой таксама вяліся і набажэнствы, у наш час засталася толькі адна нармагільная пліта, ды і тая не саміх Горватаў. Але ўсё яшчэ “свеціць” альтанка-маяк, усталяваная

тарскай фабрыкі “Чырвоны мазыранін”.

Захавалася і ўязная брама. А яшчэ былі ў пачатку XX стагоддзя прысады з гальянскай таполі, якія цягнуліся на паўтары кіламетры і былі адным з ўлюбёных месцаў шпацыраў гаспадароў і іх гасцей.

ВЫРАШАЛЬНЫ АЎКЦЫЁН

Палац, які прастаяў закінуты каля 30 гадоў, мясцовыя ўлады не раз спрабавалі прадаць з аўкцыёна. Але жадаючых аддаць 254

І тады з’явілася ідэя заснаваць таварыства, якое б складалася з людзей неаб’якавых да беларускай культуры і гісторыі, і якія б гатовы былі узяць на сабе адказнасць за будучыню палаца. І свой першы крок таварыства зрабіла.

ШТО СЁННЯ І ШТО НАПЕРАДЗЕ?

Каб даведацца пра навіны праекта мы паразмаўлялі са спадаром Горватаў.

Сяпер у палацы літаральна штотдзень вялудца працы. Пакуль што ідзе ачыстка паверхаў ад напластаванага за прамінулыя гады смецця і абваліўшыхся канструкцый. Здраюцца цікавыя знаходкі — кавалкі кафлі ад печы, старыя жалезныя вырабы. Але, зразумела, што ўсё, што калісьці складала гонар палаца — каштоўныя творы мастацтва, шыкоўная бібліятэка, музей мясцовай фаўны, старая мэбля, усё гэта даўным-даўно знікла без следу.

Дапамагаюць у якасці валандэраў і мясцовыя жыхары, і людзі, якія прыязджаюць з розных куткоў Беларусі. Напрыклад, некалькі дзён таму пабыў у Нароўлі і некалькі гадзін там “паваландэраў” сябра нашай газеты і аўтар здымкаў для гэтай публікацыі, мінскі гісторык Анастас Сцебурака.

Дарэчы, пра гісторыкаў і архівы. Збор матэрыялаў, дачынных гісторыі палаца, Андрэй Горват вядзе ўжо 15 гадоў. За гэты час набылася немалая калекцыя дакументаў, у тым ліку з замежных архіваў. Але ад дапамогі прафесійных архівістаў, маючых ключы ад усіх гістарычных таямніц, праект, вядома, не адмовіцца.

Добра ставяцца да ідэі аднаўлення палаца і мясцовыя ўлады. І часам дапамагаюць, у меру сваіх магчымасцяў. Ладзіла суботнік і рэдакцыя раёнкі “Нароўлянская праўда”. Ды і як можна не дапамагчы, калі гаворка вядзецца не пра стварэнне нейкай прыватнай аграбасі, а культурнага праекта па захаванні нашай агульнай гістарычнай спадчыны?

Пасля завяршэння першага этапу завадатары праекта плануць узяцца за аднаўленне даху палаца. І вось тут ужо ад імя нашай газеты нам бы хацелася звярнуцца да кіраўніцтва Гомельскай вобласці з просьбай, па магчымасці, дапамагчы праекту “Над Прыпяццю” матэрыяламі, тэхнікай і спецыялістамі.

На астатняе хацелася б дадаць, што кожны з нас можа зрабіць свой унёсак у годную справу. Напрыклад, пералічыўшы сродкі на рахунак праекта, або беручы ўдзел у суботніках. Каб квітнела наша краіна, бо ў ёй ёсць што паказаць і чым ганарыцца.

Пад блакітным небам.

на беразе Прыпяці. Ёй, у адрозненне ад стараго фантана, пакуль нішто не пагражае. Фантан жа, пабудаваны на беразе, які ўвесь час падмывае рака, ужо часткова абрынуўся. Ад сходу, якія вялі да яго ад прыстані, даўно ўжо не бачна і следу.

Пакуль што Прыпяць не пагражае гаспадарчым будынкам, пабудаваным у 1913 годзе Горватамі. Але гэты будынак ў вельмі цяжкім стане і імкліва разбураюцца. Больш-менш у бяспецы толькі будынак старога фабрычнага, іншыя ж (а іх там многа), шанцаў выжыць амаль не маюць. Сёння яны знаходзяцца на тэрыторыі канды-

Вягляд палацу напачатку XX стагоддзя.

000 рублёў за “даведзены да адчаю” будынак палаца не знайшлося. Праз нейкі час кошт быў паменшаным да 50 816 рублёў. І на чарговым аўкцыёне, які адбыўся 16 лістапада 2020 года, “родавае гняздо Горватаў” набыло ТАА “Над Прыпяццю”.

Неўзабаве высвятлілася, што за гэтай назвай стаялі тры чалавекі — пісьменнік Андрэў Горват (аўтар кнігі “Радзіва “Прудок” і зусім не сваяк гаспадароў палаца, як можна падумаць) і яго сябра — прадпрымальнік і кіраўнік мазырскай культурніцкай прасторы “Даліна Анёлаў” Аляксандр Баранаў і прадпрымальнік з Гомеля Пётр Кузняцоў.

Андрэй Горват, ідэйны надхняльнік праекта “Над Прыпяццю”, упершыню патрапіў у Нароўлю ў 2006 годзе. Ад таго часу паміж ім і палацам завязалася ўстойлівая эмацыйная сувязь. І навіраць за тым, як палац год ад года ўсё больш пераўтвараецца ў руіны, было даволі цяжка. Таму не раз спадар Горват спрабаваў дабіцца ад мясцовых уладаў рашэння перадаць яму палац за “адну базавую велічыню”. Але ўсе спробы былі дарэжныя.

Наведаць лепшыя музеі свету, на свае вочы пабачыць творы слаўных мастакоў, пазнаёміцца з культурным багаццем самых аддаленных куткоў Зямлі... Які чалавек пра такое не марыць! Праўда, часта гэтая мара застаецца толькі "блакітнай", бо ўсюды бабываць немагчыма, ахапіць усё — жыцця не хопіць. І тут на дапамогу прыходзяць інтэрнэт і новыя тэхналогіі. Дзесяць гадоў таму з'явілася анлайн-платформа Google Arts & Culture, якая дае доступ да выяваў твораў мастацтва ў высокай якасці і якая дазваляе амаль у літаральным сэнсе завітаць у карцінную галерэю ці музей, прайсціся па іх залах і ўважліва паразглядаць карціны, — ды так дэталюна, як, магчыма, не атрымалася б і ўжывую. Першым з Беларусі, хто далучыўся да платформы і прэзентаваў, такім чынам, сваю калекцыю ўсяму свету, стаў Мемарыяльны музей-майстэрня Заіра Азгура.

Як трапіць анлайн у Луўр, Эрмітаж і музей Заіра Азгура

Надзея КУДРЭЙКА

Арт-праект Google Arts & Culture — гэта вынік унікальнага супрацоўніцтва Google і сусветных музеяў. Пачыналася ўсё з 17 партнёраў праекта, сярод якіх былі "Метрополітэн-музей" з Нью-Ёрка, галерэя Уфіцы, Версальскі палац, Трацякоўская галерэя, Лонданская нацыянальная галерэя, а толькі за першы год спіс палюўніўся яшчэ некалькімі сотнямі назваў. Цяпер жа там музеі, галерэі і палацы з усяго свету, і з Афрыкі з Аўстраліяй, і, нарэшце, з Беларусі.

18 мая на Міжнародны дзень музеяў сталічны Мемарыяльны музей-майстэрня Заіра Азгура стаў афіцыйным партнёрам Google Arts & Culture — гэта значыць, што на сайце платформы

з'явілася якасныя выявы экспанатаў і віртуальныя экскурсіі па выставачных залах. Цяпер чалавек з любой краіны свету можа "зайсці" ў музейчык па вуліцы Азгура ў Мінску, можа па ім прайсціся, можа блізка-блізка і нетаропка паразглядаць скульптуры знакамітага майстра — а менавіта 50 твораў Заіра Азгура і шэраг фотаздымкаў самога творцы першымі з'явіліся на платформе. Канешне, гэта можа зрабіць і чалавек з Беларусі. Кожны экспанат, дарэчы, мае апісанне, а інфармацыя падаецца і на англійскай, і на рускай мовах — над выкарыстаннем беларускай Google пакуль працуе. Такім чынам, адукацыйную, культурную і ў прышчыце гуманітарную ролю такога праекта складана пераацаніць. Бо разам з віртуальным наведаннем Музея Азгура можна за-

йсці і ў іншыя музеі, і пабачыць у высокай якасці самыя слаўныя шэдэўры свету. А яшчэ можна класіфі, тут жа на сайце, сваю калекцыю любімых твораў — стварыць, так бы мовіць, уласны плэйліст хітоў, каб звяртацца да іх зноў і зноў. І розныя іншыя актыўнасці, як прынята казаць сучаснай мовай, ёсць на сайце. Прычым, усё гэта для карыстальніка абсалютна бясплатна — гэтак жа як і для музеяў, што прэзентуюць сябе свету і анлайн-наведвальнікам на платформе.

— Мы зусёды лічылі, што трэба працаваць не толькі з той публікай, што прыходзіць у наш музей, — кажа навуковы супрацоўнік, ініцыятар і куратар сумеснага праекта з Google Arts & Culture Дзмітрый Міхееў. — А мінулы "пандэмічны" год паказаў, наколькі акту-

альны і запатрабаваны інтэрнэт-акцыі, у анлайн у нас вялікая частка аўдыторыі.

У Музеі Азгура, які ў прышчыце вызначаецца сваёй кратэгіянасцю, які заўсёды ў цэнтры новых і актуальных музейных трэндаў і які няспынна прудумвае новыя ідэі для больш шчыльных стасункаў з наведвальнікамі, пра існаванне такой платформы ведалі даўно. І ўжо некалькі гадоў таму, нават яшчэ да пачатку пандэміі, пачалі рыхтавацца. А што трэба, каб далучыцца да Google Arts & Culture і "выставіцца" там? У першую чаргу, вельмі якасныя фотаздымкі экспанатаў, якія можна будзе максімальна наблізіць на экране і разглядаць малейшыя кракелюры ці малюк пэндзля. Натуральна, патрэбныя інфармацыя пра сам музей і апісанне на звычайнай музейнай схе-

ме кожнага выстаўленага экспаната. Плюс — фотасферы, ці віртуальныя прагулкі па залах. Стварыць іх Музею Азгура дапамог мінскі фатограф Станіслаў Багдзевіч, сертыфікаваны на міжнародным узроўні спецыяліст па 3D-турах і панарамных фота.

— Два гады таму мы паўдзельнічалі ў конкурсе праекта Станіслава Багдзевіча atmasfera.by, — расказвае Дзмітрый Міхееў. — Па выніку амаль усім канкурсантам, што падалі заяўку, Станіслаў абсалютна бясплатна зрабіў фотасферы. І Музею Азгура дазволіў выкарыстаць іх для супрацы з Google Arts & Culture.

Калі матэрыялы падрыхтаваны, застаецца толькі падаць заяўку, падпісаць належныя дакументы і праз пэўны час вітаць на сваёй старонцы сайта гледачоў з усяго свету. Так

падрабязна засяроджваю ўвагу на гэтым працэсе, каб заахваціць і іншыя музейныя ўстановы Беларусі больш шырока прэзентаваць свае багаці, — дзеянні простыя і зразумелыя, і кожнаму пад сілу. Там можна праводзіць віртуальныя экскурсіі не толькі па пастаянных, але і па часовых экспазіцыях.

Старонка Музея Азгура на сайце Google Arts & Culture будзе папаўняцца і далей. Калі вы, ці вашы дзеці, ці вашы вучні і студэнты яшчэ не былі ў гэтым незвычайным музеі і пакуль не маеце магчымасці туды дабрацца — заходзьце на сайт і глядзіце. Не лішнім будзе заадно завітаць і ў Луўр ці пагуляць па тэатры "Ла Скала", паразглядаць карціны Фрыды Кало ў музеі ім'я ў Мехіка ці багаці Эрмітажа ў Санкт-Пецярбургу. А ўсё гэта там ёсць.

Новае выданне

У Маладзечне выйшаў у друку фотальбом "З верай і любоўю", прысвечаны 100-годдзю нашага слаўтага гісторыка і педагога Міколы Ермаловіча (1921 — 2000) і 85-годдзю пісьменніка, музейшчыка і краязнаўца Генадзя Каханюскага (1936 — 1994). Альбом падрыхтаваў пісьменнік і літаратуразнаўца з Маладзечна Міхась Казлоўскі.

Фотальбом пабачыў свет, дзякуючы рупнасці супрацоўнікаў Маладзечанскай цэнтральнай раённай бібліятэкі імя Максіма Багдановіча, якія

шмат робяць дзеля прапаганды творчасці сваіх знакамітых землякоў і ўшанаванню іх памяці.

Альбом "З верай і любоўю" падзелены на дзве часткі: у першай ідэе знаёмства з Генадзем Каха-

ноўскім, у другой — з Міколам Ермаловічам.

Выданне багата аздаблена не толькі фотаздымкамі, але і рознымі тэкстамі. У ім змешчаны біяграфіі пісьменнікаў, выказванні вядомых людзей пра іх творчасць, надрукаваны балоды паэта Віктара Шніпа ім прысвечаныя. Напрыклад, прафесар Анатоль Грышкевіч некалі пра Міколу Ермаловіча сказаў, што ён "быў падзвіжнік, які адкрытаў шырокаму колу чытачоў мінвалае Беларусі папулярызаваў яе даўнюю гісторыю, значна апырэдзіўшы нацыянальную канцэпцыю гісторыі Беларусі".

А Міхась Казлоўскі ў прадмове адзначае, што "з-пад пера доктара гістарычных навук, пісьменніка і вучонага Генадзя Каханюскага выйшлі ўнікальныя, насычаныя багатай краязнаўчай і гістарычнай фактурай, навукова вывераныя кнігі, якія ўвайшлі ў залаты фонд айчынай гуманітарнай навукі".

Давайце пагартваем гэты фотальбом. На першых яго старонках надрукаваны два партрэты. Партрэт Генадзя Каханюскага намалюваў пры жыцці мастак Юрась Герасіменка-Жызнёўскі, а партрэт Міколы Ермаловіча мастак Кастусь Харашэвіч. Дзве працы мастакоў,

нібы сардэчна запрашаюць да сябе ў госці. Далей чытачы пазнаёмяцца з аўтаграфамі Каханюскага і Ермаловіча, з іх біяграфіямі.

На адной са старонак альбома — Генадзь Каханюўскі — малодшы сержант Савецкай Арміі, далей ён — студэнт Маскоўскага педінстытута, а вось Генадзь Каханюўскі сфатаграфаваны з пісьменніцай і выдаўцом Зоськай Верас. На другіх здымках — ён у добрых кампанія з Ляванам Лушкевічам, Аляксеем Пяткевічам, Нілам Гілевічам, Іванам Чыгрынавым, Янкам Багдановічам, Міхасём Казлоўскім, з супрацоўнікамі Інсты-

тута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору АН БССР, з роднымі і сваякамі, і шмат яшчэ з кім.

Здымкаў Міколы Ермаловіча ў фотальбоме больш з жонкай Лідзіяй Цімафееўнай і з дзецьмі. Зацікавіць чытачоў таксама рэдкія здымкі Міколы Ермаловіча з братам Якуба Коласа Юзікам Міцкевічам напачатку 1950-х гадоў. Ёсць шэраг цікавых фота з Вольгай Іпатаўнай, Віктарам Шавалевічам, Сяргеем Грахоўскім і іншымі асобамі Беларусі.

Выданне "З верай і любоўю" — гэта маленькая цаглінка ў велічны гмах памяці Міколы Ермаловіча і Генадзя Каханюскага, якія любілі Беларусь, свой народ і даследавалі нашу гісторыю.

Сяргей ЧЫГРЫН

Я зноў пра чытанне. Што зробіш — любімы занятак! Чытаць мяне навучылі сястра (стараэйшая на шэсць гадоў) і маці. Гады ў чатыры я пачаў уцяпляць дзіўную сувязь паміж гукамі і літарамі, словамі і вобразамі. Добра памятаю кубікі з літарамі і карцінкамі. На кубіку з Г была намалявана гуся. Не забудзься, як маці старанна заганяла мя на галаву, што на рускай мове гуся — ён мой, а на нашай — яна мая. З сабакчымі сітуацыя была адваротная: на беларускай мове ён — заўжык мужчынскага роду. З таго часу ў мяне вялікае падазрэнне, што Інстытут літаратуры пры Акадэміі навук створаны яшчэ і для таго, каб вызначыць урэшце, як перакласці на родную беларускую мову назву чэхаўскай “Дамы с собачкой”... Я вучыўся выплываць з вялікага мора двухмоўя. Расійскі празаік Міхаіл Велер напісаў, што струна, гук якой прыдатны да Боскага сілху, віецца ў дзяцінстве, пасля штосьці рабіць позна і бессэнсоўна. Не буду спрачацца.

Яўген РАГІН

Словам, на ранку жыцця спрабаваў зразумець абелзвы мовы адначасова. І ніколі не лічыў іх падобнымі. А калі музычны свет заваявалі нашы “Песняры” цярпліва тлумачыў рускім сябрам, што такое канюшына, дуглі і Башкаўшчына. Чым яны маглі здзівіць мяне? Непадобства лексікі, асаблівасці фанетыкі, роду ды ліку пераконвалі: мы развіваемся сваімі шляхамі і няма сэнсу параўноўваць літаратурныя вартасці Дастаеўскага і Зарэцкага, Куляшова і Твардоўскага. Яны — годныя асобы сваёй эпохі. Мы — таксама. Пры ўмове, праўда, што свайго не саромеемся. Урэшце, ведаш беларускую мову — модна, фірмова, адмыслова. Я проста перакананы, што менавіта на гэта павінны рабіць упор бібліятэкары, што змагаюцца цяпер за кожную беларускамоўнага чытача. Але не толькі на гэта... У кожнага — свае напраўкі. Дзяліцца скарам! Такая дзяльба дапаможа нам стаць больш духоўнымі. І не забывайцеся, што нацыю вызначаюць веданне мовы, гісторыі ды традыцыйнага беларускага мастацтва.

Усё так, дзень мінулы павінен працаваць на дзень сённяшня. Кацярына Рудзік з **Ашмян**, да прыкладу, напісала пра зараджэнне новай традыцыі: “У **Гальшанах** работнікі раённага Цэнтра культуры падрыхтавалі ў суботні вечар музычны вечар ля замкавых муруў. Пачалося ўсё з тэатрызацыі, падчас якой асобы маглі сустрацца з **Пайлам Сапегам** і **Соф’яй Гальшанскай**, легендарнай **Белай Дамой** і **Чорным Маннахам**. Гісторыя пра край прапачала пад сярэднявечную музыку ў прамых заходзячага сонца. Толькі абьякавае сэрца не магло не адзудзіцца на такую вытанчаную карціну. Потым былі танцы, кэзеты, майстар-класы на рабмэстах. А калі Паўночная вежа асвятлялася пражэктарамі, загула наша аўтэнтчная музыка **скрыпкі, флейты і саксафона**. Музыканты **Ірына Асмольская, Вікторыя**

Клімчанка, **Аляксандр Аляксандр Саўчанка** агучылі замкавую історыю. **Выступіў і музычны інструменталіст **Белдзяржфілармоніі Ігар Задарожны****. Прыгожы тэкст, прыгожая традыцыя, якая не дае забыцца на нашы карані, на наша старадаўняе мастацтва. У гэтым спалучэнні мінулага і сучаснага — масток у прадаказаную будучыню. І масткоў такіх — прашьма.

Адзін з іх — у паяднанні з тымі велічнымі асобамі, што склалі гонар Беларусі. Распавядае бібліятэкар па сувязях з грамадскасцю аддзела бібліятэчнага маркетынгу **Астравецкай** раённай бібліятэкі **Вольга Заячнюк**: “У **беларускай літаратуры** не вельмі шмат жаночых постацей, але кожная выключная ды **яскравая**. **Жаночы погляд на жыццё заўсёды іны**. **Больш трапяткі, эмацыйны**. **6 чэрвеня споўнілася 180 гадоў з дня нараджэння беларускай польскамоўнай пісьменніцы, ураджэнкі **Гродзеншчыны** **Элізы Ажэшкі****”. Безумоўна, пра Ажэшка і яе творы можна расказаць бясконца. Неаспрэчна адно: таленавітая жанчына дала пра рэформу вёскі і не забывалася на літаратуру, хрэстаматыйна апошеч “**Хам**” — цудоўнае таму папярэджанне. Не, сапраўды, жанчынамі ў беларускай літаратуры можна толькі ганарыцца!

І не толькі ў літаратуры. Ужо згаданая сёння **Соф’я Гальшанская** ўшчыльную займалася не толькі палітыкай. Яна выступіла ініцыятарам першага перакладу **Бібліі** на польскую мову. Кнігу сталі называць **Біблі-**

Вялікае мора двухмоўя

й каралевы **Соф’і**. “**А цяпер скажыце**, — пытаюцца **ашмянскія** металысты, — **якое дачыненне мае **Гальшанская** да **праменьчыка і церамка?**” Алказ ведаюць толькі добра дасведчаныя. Вось ён. “**Праменьчык**” — гэта ўзорны тэатральны лялечны гурток **Ашмянскага** раённага Цэнтра культуры. “**Церамок**” — спектакль гэтага гуртка. А разам “**Праменьчык**” і “**Церамок**” — неад’емныя складнікі так званых творчых вечароў у **Соф’і Гальшанскай**.**

“Не фальклорам адзіным!” — паўтараюць у **Кракоўцы** і ў чатырнаццаты раз ладзіць штогадовы раённы конкурс дзіцячай эстраднай творчасці “**Вясковыя жаваранак**”. Напісала пра гэта Людміла Рыбкі з **Ашмян**. Ва ўзроставай катэгорыі ад 6 да 9 гадоў першае месца заняла **Дар’я Снігірвіч**, у катэгорыі 10 — 12 гадоў перамагла **Ксеся Сальмановіч**. А лепшым у намінацыі “**Трыя**” стаў калектыў з **Граўжышак**.

І апошня на сёння наша — з **Ашмяншчыны**. “**3 пачаткам летніх вакацый пры гарадской бібліятэцы**, — распавядае загадчык установы Людміла Зарэцкая, — **працуе чытальная за-**

ла **пад адкрытым небам**. **Побач — дзіцячая пляцоўка са спартыўным рыштункам**. **І фізкультурай можна пазаішмацца, і пачытаць у ахвотку**. **Такі ўніверсальны куток стаў стальным месцам дзіцячых сустрэч**.”

Пра Свята дзяцінства ў аграгарадку **Гудзевічы** піша **Наталія Шэўчык з Мастоў**. Галоўным спонсарам мерапрыемства, распавядае яна, стала **ЗАТ “Гудзевічы”**. Дапамагалі, натуральна, мясцовыя клубнікі, бібліятэкары, музейчыкі і педагогі. У выніку свята займела дзясяткі атракцыянаў, выставу творчых работ выхаванцаў **ДШМ**, магчымасці для малевання на асфальце і правядзення спартыўных спаборніцтваў па пляжным валейболе, ды выступлення рыцарскага клуба і наладжвання дзіцячай дыскатэкі. А быў яшчэ парад калісяк, пераробленых ці пад кавалка торта, ці пад пірацкі карвет. У вашым дзяцінстве было такое? У маім — не.

На **Мастоўшчыне** ў пашане не толькі святы. Тут умеюць і працаваць з вялікай аддачай. Тады праца таксама ў свята пераўтвараецца. Гаворка пра аграгарадок **Вялікія Азёркі**, які

штогод збірае сяброў на рэалізацыю праекта “**Па слежках спадчыны**”. Уся дзея заклучаецца вакол мясцовага брэнда — знакамітай **Котчынскай** кадрылі, што ўключана ў **Дзяржаўны** спіс гісторыка-культурных каштоўнасцяў Беларусі. “**Патанцаваць**” былі запрошаны самадзейныя артысты з **Курьлявіч, Мілявіч, Галубоў і Дэмбраўскага** сельскага Дома фальклору **Шчучынскага** раёна. Да слова, **Дэмбраўская** кадрыля таксама ўключана ў памяннёны **Дзяржаўны** спіс.

Дзесяты танцаў ад душы, а дзесяці і спяваюць ад сэрца. Металыст **Пружанскай** раённай цэнтралізаванай клубнай сістэмы **Святлана Гамшэй** напісала пра рэгіянальнае свята-конкурс вальна-харавага мастацтва “**Пёўнае поле**”, заснаванае ў 2013 годзе ў гонар земляка, фалькларыста, харавага дырыжора **Рыгора Шырмы**. У першым мерапрыемстве бралі ўдзел толькі калектывы раёна. Затым далучыліся прадстаўнікі **Брэскай** вобласці, **Гродзеншчыны, Польшчы**. “**Зноспехам выступаюць і выкананцы з **Пружанскага** раёна**, — распавядае **Святлана Гамшэй**. — **Напрыклад,**

таленавітая **Сафія Яроўская — салістка аматарскага клуба “**Танатунікі**” **Наваселкаўскага** сельскага Дома культуры”**.

Не забывае нас **Дзяржынскі** гарадскі Дом культуры. Вельмі інтэлігентная, трэба сказаць, установа культуры. Усё тут да месца, усё тут шчыра і з густам. Дык вось, 5 чэрвеня горад прыняў эстафету абласнога творчага марафона **ART MIX**. З’явілася цудоўная нагода паказаць усю культурную разнастайнасць раёна. У дзіцячым парку пачалі дзейнічаць тры сінхронныя пляцоўкі. На іх прайшлі фінал агляду-конкурсу “**Вясковы творчасці Алімп**”, канцэрт выхаванцаў **ДШМ**, а таксама — фестываль вулічнай культуры **WAKE UP**, дзе не абыйшоўся без рэп-выкананцаў. Усё прайшло эфектна ды разнаволена. Не дзіва, што **ART MIX** кожны раз прапаноўвае новыя творчыя рашэнні, якія пераўтвараюць традыцыі ў брэндзі.

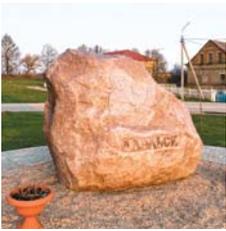
Інфармацыя з **Вішэскага** раёна ад **Андрэя Струнчанкі**. У **Мазалаўскай** дзіцячай школе ладзілася свята сямейных талентаў “**Творым разам**”. Аўтар праекта — настаўніца **ДШМ** **Наталія Лявонова**. Удзельнічала ў свяце больш за дзесяць сем’яў.

Увага, у **Светлагорскім** раёне аб’явіліся авантурсты! Пра гэта неадкладна паведамляла пільная **Галіна Капечка**. Калі ж сур’ёзна, дык аматарскі тэатральны калектыў “**Авантура**” пад кіраўніцтвам **Ніны Дружкі** існуе пры **Светлагорскім** Цэнтры культуры з 2008 года. Шмат было пастановак: вадзвіляў, мюзіклаў. І вась — музычная феерыя “**Русалачка**”. Дарчы аўтар сцэнарыя — **Галіна Капечка**.

Сённяшні інфармацыйны марафон завяршае намеснік дырэктара **Зэльвенскай** раённай бібліятэкі **Вольга Камякевіч**, якая — зноў пра лета. Я ніяк не супраць, бо сонечныя дзенькі варта назапашваць з той жа стараннасцю, як і пчолка-працаўніца — нектар. Заўважце, а ў **Зэльве** яно, як піша **Вольга Камякевіч**, — на кожнай кніжнай старонцы. Дык што прапаноўвае **Зэльвенскія** кніжны сезон? Літаратурны дворык з кніжкамі, конкурсамі ды віктарыямі. Бібліятэкар **Каралінскай** інтэграванай бібліятэкі пераўтварылася на лета ў **Бібліяфею**. А бібліятэкар **Елкаўскай** сельскай бібліятэкі прыдумала выставу “**Летнее прыключэнне**”. Прыдумка цудоўная! Але па-руску. Не, павінна і па-беларуску атрымацца. Варта толькі паспрабаваць.

Беражыце сябе і пішыце пра цікавае ды карыснае! Сустранемся праз тыдзень.

K

**Унікальнае месца —
ціхая вёска Адзельск
Гродзенскага раёна на
самым ускарыку заход-
най мяжы становіцца
ўсё больш папулярнай.
Пра ткачыгу Ядзві-
гу Райскую, майстра
Мар'яна Скрамблевіча,
мясцовыя традыцый-
ныя танцы ды стравы
“К” піша пастаянна.
Гэта адзіная вёска ў
Беларусі, дзе захоў-
ваюцца два элементы
нематэрыяльнай ку-
льтурнай спадчыны. А
мясцовы храм з’яўля-
ецца помнікам стара-
жытнага драўлянага
дойлідства.**

Усё гэта можна пачуць, пабачыць, пакаштаваць ды ацаніць падчас фесту свята Антонія, часта званана адзельскім, які штогод традыцыйна адбываецца 13 чэрвеня, і праводзіцца, як кажуць, ад краю да краю.

І ЧАС ЗАПАВОЛЬВАЕЦЦА

Адзельскі фест — адно з тых святаў, якое ніколі не пераносіцца. Гэта звязана з днём памяці святага Антонія Падуанскага, які лічыцца ахоўнікам Адзельска і ў гонар якога ў мястэчку быў пабудаваны касцёл імя Унебаўзняцця Найсвяцейшай Панны Марыі. Святые прысутнічаюць на гербе аграгарадка з выявай дзіцятка Езуса на руках, прынятым у 2014 годзе ў адпаведнасці са старажытнымі запісамі. Іх знайшоў былі настаўніцтва мясцовага касцёла Валерыі Быкоўскі.

У 2010 годзе на 520-годдзе парафіі на скрыжаванні вуліц Школьнай і Рыначнай устаноўлены бронзавы помнік Святому Антонію Падуанскаму (аўтары Богуслаў і Крыстына Сольскія). Цікавы факт — упяршыню манумент святаму з’явіўся не на тэрыторыі храма, а за яго межамі, і гэта рэдкі выпадак у адносінах да помнікаў святым.

Мясцовы храм — адзін з двух каталіцкіх, якія пабудаваны ў першай палове XVIII стагоддзя без адзінага цвіка. Тут захоўваецца ікона святага Антонія, якая лічыцца пудалзейнай.

У гэтым мястэчку, здаецца, час пыве інакш. Ён быццам затрымліваецца, каб мы паспелі ўсё зразумець і асвоіць. Таму тут усё інакш...

ЗБЕРАГАЕМ ТРАДЫЦЫІ

Са старажытнасці існуе традыцыя ў кожнай мясцовасці святкаваць штогод парафіяльнае свята, пры-

меркаванае да мясцовага храма. Так што свята Антоній у Адзельску — галоўны. Нарадзіўся ён у шляхетнай сям’і, аднак выхаванне атрымаў хрысціянскае. З дзіцячых гадоў вылучаўся пажоўнасцю. Адмовіўся ад башкоўскай спадчыны на карысць бедным. Гадамі паэзіі, узрушыў з сабой толькі шасцімесячны запас хлеба, пасяліўся ў руінах безразага ўмацавання на вяршыні ракі Ніл. Тут ён прабыў каля 20 гадоў у адзіноце...

“Тое святкаванне ў Адзельску” (гаворачы на стары лад) пачынаецца з раніш-

Адзельск стаў горадам і захаваў гэты гонар на некалькі стагоддзяў... А ў 2019 годзе госцем свята была сама каралева Бона.

Існуюць розныя думкі наконт паходжання назвы гэтага мястэчка. Адны лічаць, што назва “Адзельск” паходзіць ад слова “паводаль”. Гавораць, што ў гэтым аддаленым месцы жылі выселеныя расіяне. Іншыя мяркуюць, што вёску пачалі так называць ад ракі Ода, што знаходзіцца непаладалку. А трэція сцвярджае, што спачатку Адзельск называўся Едз-

энткі — на вайтаўсты. У гэты час было 15 маёнткаў і 26 вайтоўстваў. У склад маёнткаў уваходзілі таксама гарады, якія мелі магдэбургскае права, напрыклад: Азёры, Скідзель, Крынкі, Адзельск або Кузініца...

Ужо на світанку ў кірмашовы дзень па ўсіх дарогах, што вялі ў мястэчка, цягнулася безліч падвод і фурманак рознай формы і велічыні з жывымі кабанамі, курамі, гусямі і індэлкамі.

Да дзевяці галзін раницы адной плошча Адзельска ад адной карчмы да другой запаўнялася народам.

“заездных людзей” лічыцца адной з важных уласцівасцяў Адзельскага фесту. У гэты час усе родныя і сябры мясцовай сям’і з розных вёсак і гарадоў збіраюцца з вечара напярэдні дні самага свята і раз’яжджаюцца толькі праз дзве начы. Згодна ўспамінам мясцовых жыхароў, заезджыя госці спачатку маліліся пры ўваходзе ў хату, потым віталіся за руку з гаспадыняй, дамацадзімі і астатнімі гасцямі. Гаспадар усіх расаджываў за сталом, і пачыналася святоточная трапеца. Мясцовыя павінны былі клапатліва прыняць

народнай музыкі “Свята”, музычны тэатр “Рада”, поп-фолк група “Лялькі-Карпаўшын”, удзельніца конкурсу “Беларусь шукае таленты”, “Х-фактор” (Украіна) і міжнароднага фестывалю мастацтваў “Славянскі базар...” Аліна Чыжык.

Дарэчы, фінансавую падтрымку ў правядзенні свята штогод аказвае старшыня СВК “Пагранічны” Віктар Мілько — пераможца раённага конкурсу “Меценат культуры-2020”...

Вяскоўцы прагультываліся каля музея пад адкрытым

Пад аховай Антонія

Адзельск з вышыні
птушынага палёту.

ний імшы, з удзелу ў галоўным набажэнстве і хрэсным ходзе. Пасля Імшы перад касцёлам заўсёды адбываецца традыцыйная працэсія. Падчас адной з іх шэсць гадоў таму ў цэнтры Адзельска быў асвечаны васьмітонны камень, які быў адмыслова ўсталяваны да 525-годдзя парафіі. Гэты камень упрыгожаны выявай герба Адзельска, на якім з аднаго боку змешчана выява святага Антонія, а з другога — выява касцёла. Таксама з нагоды ўрачыстасці быў падрыхтаваны медаль ганаровага грамадзяніна Адзельска.

Адзельскі фест аб’ядноўвае ў сабе шмат абрадавых складнікаў: сакральны эсэ, наяўнасць рытуальных дзеянняў, атрыбутыкі (агонь, вада, зерне), сістэмы павяр’яў, прыкмет, забаронаў, фальклорныя тэксты. Фест носіць урачысты характар, таму да гэтага дня мясцовыя жыхары імкнучыся абнавіць і асвяжыць упрыгожанні касцёла. Жанчыны рыхтуюць новыя ручнікі, мужчыны — мастацкія вырабы з дрэва. Рыхтуюцца не толькі вонкава: многія напярэдні прыходзяць у касцёл паспавадзіцца, каб свята сустрэць з чыстай душой. Старыя ў гэты дзень распавядаюць дзецям легенды і паданні.

АКУНУЦЦА У ДАУНІНУ

Першыя пільмовыя згалькі аб Адзельску датуюцца XV стагоддзем. Першы касцёл быў пабудаваны ў 1490 годзе. У 1546 каралева Бона Сфорца дала мястэчку прывіліе на правядзенне кірмашоў і частковае вызваленне ад падаткаў, згодна якому

Тэатралізаваны пралог на свяце “Нам засталася
спадчына”. 2021 год.

Дзгуставыя страў.

Вясковы падворак.

льскам, бо тут было шмат хвойных лясоў. А мясцовых жыхароў называлі Едзелямі. Ды і цяпер прозвішча Іодзель тут вельмі распаўсюджана.

Адзельск заўсёды славіўся сваімі кірмашамі, якія напачатку адбываліся ў нядзелю, а з 1662 года ў сераду. Гродзенскае каралеўскае ўладарства ў 1558 годзе было падзелена на 11 двароў. Двары ў сваю чаргу дзяліліся на маёнткі, а ма-

Адзельскі фест: мінулы і сучасны

усіх людзей, накарміць іх, даць начлег. Прынята было лічыць, што “прыезджыя людзі” аказваюць сваім наведваннем вёсцы гонар, а шматлюднасць свята расцэнвалася як прызнанне свята гасцінна і багатам.

Яшчэ здаўна для гасцей фесту гатаваўся багаты стол, варылі піва, співалі песні і танцавалі пад скрыпку і дуду. Госці, у сваю чаргу, абавязкова прыносілі з сабой пірагі. “Бабка” на сталах спечаная ў пячы ў чугуннай “уцягніцы” і зараз тут заўсёды даспадобы, асабліва ў нядзелю, папулярна вельмі кішка, на свята — абавязкова хрусты, пончыкі.

НОВЫ РАЗМАХ

Раней такога маштабнага свята ў гэты дзень не было. Пасля службы ў касцёле ўсе разыходзіліся па сваіх дамах. З цягам часу наладзілі свята вёскі. “Раней была толькі імша ў касцёле, — успамінае Пясецкі Антон, — але вось ужо больш за дзесяць гадоў мы збіраемся ў цэнтры вёскі з вялікай культурнай праграмай”.

Пасля заканчэння рэлігійнай часткі жыхары і госці фесту накіроўваюцца на плошчу, дзе праўленне мясцовай гаспадаркі, прафсаюзнай арганізацыі ўзнагароджваюць найлепшых работнікаў, перад жыхарамі выступаюць мясцовыя калектывы і беларускія зоркі.

Забавляльная праграма, якая ўключае ў сябе танцы, карагоды, спевы, гульні. На працягу дня гаспадары свята, звычайна гэта Адзеля і Сымон (вядомыя ўсім у Гродзенскім рэгіёне Надзея Маркевіч і Дзяніс Балабуеў) раз-пораз запрашаюць гасцей набыць сувеніры і вырабы народных майстроў...

Гэты год — не выключэнне, наадварот, свята стала асаблівым, бо было прымеркавана да 530-годдзя з дня заснавання мястэчка, якое мы, на жаль, не змоглі адсвяткаваць у 2020 годзе. У госці да адзельчан прыехалі заслужаныя калектывы Рэспублікі Беларусь Беларускай дзяржаўнай ансамбль

небам, дзівіліся на прылады сцяпанскай працы, якія дома не сустракаліся. І што самае цікавае, заўсёды ў Цэнтры культуры пасля кірмашовых дзей з’яўляцца новы “стары” экспанат, які перадаюць нам людзі... Для дзяцей у гэтым годзе з’явілася інтэрактыўная пляцоўка “Вясковая ферма”, дзе можна было навучыцца даць карову.

Дарослыя ж удаканалі харэаграфічнае майстэрства, удзельнічалі ў майстар-класах па вырабе беларускай лялькі, вышннанкі ды пляценні старажытных паясоў.

Сёння плячэннем паясоў у Адзельску займаецца малады хлопек Валдзім Гняцекі, які і перанімае ўспадкаваныя і крануў традыцыі падвойнага ткацтва. Навучыла яго мясцовы майстарыха Наталля Кавалькова.

Адначасова можна было здаволіць і духоўны смагу, і пазнаёміцца з народным майстрам па вырабе музычных інструментаў Мар’янам Скрамблевічам.

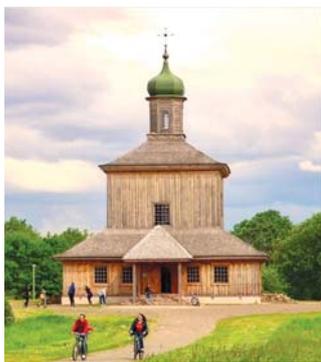
Заўсёды на свяце іграе дукавы аркестр Гродзенскай пагранічнай групы. І заўсёды каля вайсковай пляцоўкі можна падсілкавацца гарбатай, ішоўкай ды салдацкай кашай. Больш прыгожым густ прысутныя задавальняюцца на падворку Адзельскага Цэнтры культуры і народнай творчасці, дзе частуюцца стравамі нацыянальнай кухні, прыгатаванымі па старажытных рэцэптах.

ЗАМЕСТ ЗАКАНЧЭННЯ

Ашчаднае стаўленне да традыцый прыносіць не толькі духоўны плён. Даўніна, з густам прыстасаваная да сённяшняга дня, стварае зашкаўленнасць турыстычнай сферы. Турызм пачынае сабраваць з культуры. Эканамічны плён ад такіх сістэмных стасункаў — відэачыны.

Наталля РАМАНОВІЧ,
вядучы метадыст
Гродзенскага раённага
культурна-
інфармацыйнага цэнтры
Фота з архіва цэнтры

Паблізу Мінска ёсць найактуальнейшы летнім часам музей-скансен — Беларускі дзяржаўны музей народнай архітэктуры і побыту, музей пад адкрытым небам. Там — сярод палёў, узгоркаў, дрэваў і старадаўніх драўляных збудаванняў, што клепатліва зберагаюцца ў музеі, можна з асалодай правесці увесь дзень — і адпачыць, і падыхаць цёплым і свежым летнім паветрам, і паблукваць сярод старых сялянскіх хат і храмаў, і паглядзець шматлікія экспазіцыі і выставы — агульнае, такім чынам, у мінуўшчыну беларускага народа. Музей у вёсцы Азарцо ўвогуле на падзеі багаты, у ім увесь час што-небудзь адбываецца. Так, усё лета ў адным з самых значных і каштоўных будынкаў экспазіцыі — у Спаса-Праабражэнскай царкве — будзе працаваць яскравая выстава “Беларускія народныя касцюмы” з фондаў, сабраных самімі супрацоўнікамі музея. Гэта яшчэ адна нагода завітаць у Строчыцы, як па-простаму называюць гэтае месца па назве бліжэйшай вёскі.

Надзея КУДРЭЙКА

У Строчыцы — на прыроду і ў музей

Выстава “Беларускія народныя касцюмы” ідзе ўсё лета

Наш беларускі скансен у параўнанні з аналагічнымі музеямі свету яшчэ даволі малады — напрыканцы 1976 года была прынята пастанова аб стварэнні Музея народнай архітэктуры і побыту, а адкрыты для наведвальнікаў ён быў у 1985 годзе. Але яшчэ ў 1908-м знакамiты беларускі мастак Фердынанд Рушчыц здзейсніў першыя спробы арганізаваць такі музей, вяртаўся да ідэі і на пачатку 30-х — хацеў тады зладзіць беларускі скансен пад Вільняй. У сярэдзіне мінулага стагоддзя ў грамадстве БССР ужо было ўсведамленне, што з развіццём будаўніцтва і прамысловасці з’явілася рэальная пагроза страты помнікаў драўлянага дойлідства і народнай матэрыяльнай культуры, у выніку чаго музей і з’явіўся.

Можна сказаць, што ён усё яшчэ фарміруецца: калекцыі і будынкаў, і этнаграфічных рэчаў працягваюць папаўняцца. На гэты момант тэрыторыя падзелена на сектар “Цэнтральная Беларусь”, дзе сабраныя хаты, гаспадарчыя пабудовы, храмы, цэлыя вуліцы, і пакуль часткова створаныя сектары “Пазар’е” і “Падняпроўе”. Пярлінай архітэктурнага збору Падняпроўя можна назваць менавіта тую царкву, у якую мы зазірнем на новую выставу “Беларускія народныя касцюмы”, — драўляную Свята-Праабражэнскую царкву, пабудаваную ў вёсцы Барань Аршанскага раёна ажно ў 1704 годзе, гэта значыць чатыры стагоддзі таму! Вядучы навуковы супрацоўнік музея Аляксей Друпаў лічыць, што па сваёй архітэктоніцы — ярусна-цэнтральная — гэта тыповы беларускі храм, адрозны ад праваслаўных расійскіх ці ўкраінскіх. Калісьці такіх царкваў, натуральна, было нямала, але ж дрэва не такое трывалае, як камень, і на гэты момант на ўсю краіну ў

мі значна адрозніваецца ад касцюма з Заходняга Палесся ці з Падняпроўя — выстаўка вельмі разнастайная, экспанаты непадобныя адзін да аднаго, калі толькі яны не суседскія па географіі, не з аднаго рэгіёна. Напрыклад, кобрынскі строй і маларыцкі на выставе — абодва з Заходняга Палесся, і там і там у аздабленні дамінуе палоска. Але ж палоскі розныя — дзе шырокія, а дзе вузкія, дзе гарызантальныя, дзе вертыкальныя. Розныя і наміткі, і манера іх навівання... Увогуле, касцюмы многасастаўныя, са шматлікімі дэталіямі — разглядаць і разглядаць.

ныя лодзі ў канцы XIX — пачатку XX стагоддзя. Як зазначае Аляксей Друпаў, народны касцюм — настолькі архаічная і кансерватыўная рэч, што на працягу стагоддзяў ён змяняўся вельмі павольна, а беларускія строі ўжо выразна сфарміраваліся ў сярэднявеччы. І толькі ў XX стагоддзі, калі на вёску прыйшлі гарадскія павевы, гарадскія матэрыялы і моды, змены ў адзенні пачалі адбывацца хутка. А тое, што на выставе ў музеі вопратка менавіта канца XIX стагоддзя, а не старэйшая, тлумачыцца толькі часам, калі музейныя супрацоўнікі пачалі яе збіраць — гэта канец 70-х і далей: што яны тады маглі

рэчы: менавіта ад яе на выставе — калінкавіцкі строй і гарэст, што вісіць асобна. Калісьці адзенне належала цёткам Валянціны Якімаўны, што мелі прозвішча Гвоздзь.

А найбольш архаічнымі, найбольш старымі на выставе можна назваць ужо згаданыя раней кобрынскі і маларыцкі жаночыя строі. Кашулі пухавіцка-асіповіцкага строя датуюцца прыкладна 1910 годам, пось на сталінскім мужчынскім строі — касцюме маладога ў дзень вяселля — зроблены ў вельмі архаічнай тэхніцы пляцення на сцяне, якая з’явілася яшчэ раней за ткацтва, — ён таксама з пазамінулага стагоддзя.

нас захаваўся толькі адзін падобны храм — менавіта гэты, унікальны, з вёскі Барань, і ўбачыць яго цяпер можна ў Строчыцах. Архітэктурная рэстаўрацыя Спаса-Праабражэнскай царквы, перавезенай у музей пад Мінскам у 80-я гады, была скончана ў 2016 годзе, і храм адкрылі для наведвальнікаў. Цяпер стаіць задача аднавіць у храме інтэр’ер, стварыць іканастанц згодна гістарычнай праўдзе. Гэта вельмі грунтоўная, у першую чаргу навуковая праца. А пакуль царква стала выдатнай прасторай для выстаў. І вось напярэдадні лета там адкрылася вялікая яскравая экспазіцыя “Беларускія народныя касцюмы”. Многія музеі збіраюць свае падобныя калекцыі — у касовыя яны больш значныя і каштоўныя, у касовыя менш. Тое, што зараз можна ўбачыць у Строчыцах, сабрана менавіта супрацоўнікамі Музея народнай архітэктуры і побыту за 40 з лішнім гадоў. Цікава, што ў Беларусі гэтая выстава паказваецца ўпершыню, але тры гады таму яна з поспехам экспанавалася ў знакамітым польскім сельскагаспадарчым

На здымках: фрагменты экспазіцыі.

яшчэ знайсці ў належаў стале, тое і знайшлі.

Як ні дзіўна, яшчэ і зараз удаецца прыдбаць для музея нешта старадаўняе і сапраўднае. Як раскажаў Аляксей Друпаў, ужо сям’я лета, у 21-м годзе, ён саў у Пружанскім раёне знайшоў намітку, а іншы супрацоўнік музея — Алег Аксочыч — з’ездзіў да свайго дзёда ў вёску Сакавічы Лагойскага раёна ды прайшоўся па хатах: прывёз адтуль адметны “пінжак” — як сто гадоў таму казалі, кашулю ўжо з кранной тканіны з вышыўкай крывякам і тыповы для Пазар’я пояс — віты шнур. На выставе можна ўбачыць і каштоўныя творы, што музею перадала Валянціна Якімаўна Філіпчык са Светлагорскага раёна. Яна працавала бібліятэкарам і сама збірала пры бібліятэцы этнаграфічныя музейныя. Бібліятэку зачынілі, і ў Валянціны Якімаўны пастала пытанне, куды падзець сабраныя ёй экспанаты, — яна прапанавала іх Музею народнай архітэктуры і побыту. І там аказаліся фантастычным, паводле выразу Аляксея Друпава,

музеі Кшыштафа Клюка ў гарадку Сеханавец на Беластоцчыне. Наш музей і польскі — які таксама часткова скансен — сябраюць у нярэдка абмяняюцца выставамі. Дык вось, што можна пабачыць, завітаўшы ў старажытную царкву ў Строчыцах? Такія багатыя на касцюмы выстаўкі, далёка не кожны краязнаўчы музэй з’яўляюцца на падобнае. Звычайна, калі ўдаецца паказаць хаця б тры-чатыры поўныя камплекты, то і гэта ўжо выдатна, а строчыцкі музей выстаўляе ажно 20 поўных камплектаў — 20 манекенаў, апрапанутых цапкам, і гэта касцюмы з ўсіх шасці этнаграфічных рэгіёнаў Беларусі. Натуральна, касцюм з Падзвіння вель-

І хоць як ва ўсіх падобных экспазіцыях дамінуюць жаночыя строі, ёсць і мужчынскія — “мужыцкія”, як кажа навуковы супрацоўнік Аляксей Друпаў: — Звычайна куды ні прыдзеш на выставу народнага касцюма, там адно толькі жаночыя. Зразумела, яны ярчэйшыя, прыгажэйшыя, іх збіралі ў першую чаргу. Але ж і мужчыны сваім адзеннем вызначаліся. Няхай нагавішы ва ўсіх рэгіёнах збожляша былі падобныя — сукно альбо лён, але ж кашулі, паясы, абутак мелі свае асаблівасці ў залежнасці ад рэгіёна. Мы паказалі і два мужыцкія камплекты. Усе прадметы, уся вопратка мае як мінімум стогадовы ўзрост. У сэнсе — усё гэтае адзенне наслі рэаль-

Трэба значыць, што выстава не абмяжоўваецца толькі манекенамі з поўнымі камплектамі касцюмаў — многія прадметы адзення размешчаны на вітрынах, на сценах. Этнаграфічная калекцыя музея ў прынтцыпе вельмі багатая: і адзення, і галаўныя ўбораў, і абутку. Так, асобна выстаўлены гарэсты. У кожнага прадмета ўвогуле ж свая гісторыя — і стварэння, і ўжытку, у кожнага чалавека, што гэта насяў, свая гісторыя. І музейчыкі вельмі імкнуча яе разгадаць, даведваюць сакрэты, схаваныя ў атрыманай для музея рэчы. Дык вось, сярод выстаўленых гарэстаў ёсць адзін з вёскі Цярэб-лічы Столінскага раёна. І на гэтым гарэсце наштыты польскія вайсковыя гузікі.

— Калі мы вывозілі выставу ў Польшчу, месцічы вельмі дзівіліся на гэтыя гузікі. А яны, хутчэй за ўсё, менавіта з 1916 — 1921 гадоў, бо толькі тады яны ўжываліся ў легіёнах Пилсудскага, — раскажаў Аляксей Друпаў.

Дарэчы, на выставе экскурсаводы гатовыя раскажаць пра кожны касцюм, пра кожны экспанат — бо ёсць што.

Заехаўшы летам у Строчыцы і зайшоўшы на выставу касцюма, там жа, у Спаса-Праабражэнскай царкве, можна будзе ўбачыць і іншую адметную экспазіцыю: у правым крыле царквы месціцца адзенне, а ў левым — выстава “Сакральная культура ў народным побыце Астравецкага раёна”. У планах гэтую галерэю выкарыстаць пад выставу керамікі.

Фота прадастаўлены Беларускаму дзяржаўным музею народнай архітэктуры і побыту

Суайчыннікі

Мы — дзеці адной гісторыі

Хроніка развіцця беларускай аўтаноміі ў Томскай вобласці

На тэрыторыі Томскай вобласці пражывае прыкладна 3 500 беларусаў. Цягам часу працэсы самаарганізацыі прывялі да ўтварэння грамадскіх суполак, што аб'ядноўваюць беларускую дыяспору ў Томску і Томскай вобласці.

Любоў АДАСКЕВІЧ.

У 2000 годзе ў Томску з'явілася грамадская арганізацыя “Белыя Росы”. Потым аналагічная арганізацыя з'явілася ў Томскім раёне. Спачатку ўпор рабіўся на правядзенне культурна-асветніцкіх акцый для беларусаў. Праз час з'явіліся вакальныя ды харэаграфічныя калектывы, пачалася гастрольная дзейнасць.

ПЯЦЬ ФЕСТИВАЛЯЎ

Ужо праз пяць гадоў “Белыя росы” былі перааргэстраваны ў мясцовую грамадскую арганізацыю — Нацыянальна-культурную аўтаномію беларусаў Томска. Працягвалі нашы гастролі.

У Томску рэгулярна ладзіліся Дні беларускай культуры. Першым знакавым праектам аўтаноміі стала правядзенне першага Міжнароднага фестывалю беларускай культуры “Радзіма мая — Беларусь”. З 2007 па 2018 гады прайшло пяць такіх фестываляў.

13 — 15 красавіка 2007 года ўдзельнікі заданага фестывалю выступілі з канцэртнымі праграмамі ў шасці раёнах Томскай вобласці. На гала-канцэрт у абласным палацы народнай творчасці “Авангард” сабралася 600 гледачоў.

2008 год. Мясцовая Нацыянальна-культур-

ная аўтаномія беларусаў у Томску рэалізавала праект “Мы — дзеці адной краіны, мы — дзеці адной гісторыі”. Хацелася прастымуляваць інтарэс да вывучэння славянскіх культурных традыцый. З таго часу пашырэнне геаграфія дзейнасці нашай суполкі.

2010-ты. Мясцовая аўтаномія Томска аб'ядналася з аўтаноміяй беларусаў Томскага сельскага раёна ў Рэгіянальную грамадскую арганізацыю — Нацыянальна-культурную аўтаномію беларусаў Томскай вобласці.

ПРАКТЫ

2014 — 2016 гады. Рэалізуюцца маладзёжныя праекты “У адзінстве наша сіла”, “Мы розныя, але мы разам”. Такім чынам развіваецца міжнацыянальнае супрацоўніцтва, выхоўваецца культура міжнацыянальнага зносіна. Валанцёры асяродку выхаванцаў сярэдніх школ і ВУН прыцягваюцца да правядзення

На беларускім падворку.

традыцыйных святаў.

Сакавік — красавік 2016-га. Наладжаны першы адкрыты конкурс лялек у нацыянальных касцюмах, у якім прынялі ўдзел школьнікі горада і вобласці.

2017 год. У сяле Зоркальва створаны Беларускі падворак. Кіраўніцтва вобласці і партнёры дапамаглі ўзвесці Беларускую хатку. Менавіта тут і ладзіцца беларускія традыцыйныя свята і абрады.

2018 год. Аўтаномія атрымала грант Фонду прэзідэнцкіх грантаў на

ажыццяўленне праекта “Мае продкі — з Беларусі!” Ладзіцца Дні беларускай культуры, вывучаецца гісторыя сельскіх паселішчаў — месцаў кампактнага пражывання беларусаў.

ЭКСПЕДЫЦЫІ І ВІЗІТЫ

2019 год. Праведзены даследчыя экспедыцыі ў месцы пражывання беларусаў: у Асінаўскі, Шагарскі і Малачоскі раён Томскай вобласці. Падрыхтаваны электронны даведнік, прызначаны для нашчадкаў пе-

расяленцаў, якія прыбылі ў Сібір па “сталыпінскай” рэформе ў перыяд з 1906 па 1917 гады, зашкаўленых ва ўзнаўленні свайго радаводу і сувязі з гістарычнай радзімай.

Дэлегацыя аўтаноміі прыняла ўдзел у мінскіх мерапрыемствах, прысвечаных 75-годдзю вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Сябры аўтаноміі ў складзе дэлегацыі рэгулярна наведваюць ралізім сваіх продкаў, бяруць удзел у фестывалях і з'ездах.

У апошнія гады беларуская аўтаномія займаецца не толькі культурнымі, сацыяльнымі, але і даследчымі праектамі, што маюць грантавую падтрымку. Таму госці з Беларусі пастаянна наведваюць Томскую вобласць. І стаюць гэтыя пастаянна ўмацоўваюцца.

Любоў АДАСКЕВІЧ, старшыня рэгіянальнай грамадскай арганізацыі “Нацыянальна-культурная аўтаномія беларусаў Томскай вобласці”

Валянціна Карабанава.

У сям'і Валі любілі музыку: бацька граў на гармоніку, маці — на балалайцы. Бацькі актыўна ўдзельнічалі ў мастацкай самадзейнасці, часта бралі з сабой на канцэрты дзяцей. На кожнае свята ладзілі свае хатнія канцэрты. Валя, яе тры сястры і брат рыхтавалі песні, вершы, танцы, нават касцюмы рабілі з падручных сродкаў. Спявалі, у асноўным, народныя беларускія песні, а таксама ў рэпертуары юных артыстаў былі цыганскія песні і танцы, бо па суседстве жылі цыганы. У школьныя гады Валянціна актыўна ўдзельнічала ў мастацкай самадзейнасці: спявала, танцавала, брала ўдзел у інсцэніроўках.

Хор, што спявае душой

Праблемы з выбарам прафесіі не ўзнікала. Дзяўчына паступіла ў Гродзенскае музычна-педагагічнае вучылішча, дзе з задавальненнем спазніла асновы прафесіі настаўніка музыкі і займалася па класе баяна. Студэнцкія гады таксама былі запоўненыя музыкой і песнямі. З ансамблем народнай песні Валянціна пабывала на гастролі ў многіх вёсках і вобласцях.

НАСТАЎНІЦА У ГЛУШЫ

У 1976 годзе, пасля заканчэння вучылішча, Валянціна была накіравана на працу настаўніцай спеваў у школу гарадскога пасёлка Глуша Магілёўскай вобласці. Маладая настаўніца прынялася за працу. Неўзабаве яе запрасілі па сумяшчальніцтве кіраваць мастацкай самадзейнасцю на школьнае “Камітэртэн”. Педагог з радасцю спынялася і на школьныя ўрокі, дзе выдатна спраўлялася са сваімі абавязкамі па навучанні дзяцей, і на завод, дзе займалася падрыхтоўкай канцэртаў з дарослымі людзьмі.

Калі Валянціна выйшла замуж і нарадзіла дзіця, то яе дачушка таксама расла ў атмасферы музыкі, з шасці гадоў прымае ўдзел у мас-

Як шліфуецца майстэрства

тацкай самадзейнасці. У дзіцячым салку дзяўчынка выконвала на навагодніх рэпетыцыях ролю Снягуркі, а Валянціна Фёдаруна — ролю Дзеда Мароза. І, хоць дачка скончыла педагагічную ВУН і нейкі час выкладала рускую мову і літаратуру ў школе, але любоў да музыкі аказалася мацнейшай. Ужо восем гадоў яна кіруе дзіцячым аддзелам у Светлагорскім Цэнтры культуры і сама спявае. Дарэчы, старэйшая сястра Валянціны Фёдаруны таксама скончыла Гродзенскае музычна-педагагічнае вучылішча, працавала музычным кіраўніком у дзіцячым салку, цяпер — акампаніятар у СЦК.

ХОР — ГЭТА СЯМ'Я

У 2002 годзе сям'я Карабанавых пераехала ў Светлагорск. Валянціна Фёдаруна

ў пошуках працы звярнулася ў адзель культуры. Да таго часу Валерыя Севярына, арганізатар хору ветэранаў “Спявай, душа!”, з'ехаў з горада і калектыў застаўся без кіраўніка. Валянціна Фёдаруна прапанавала стаць кіраўніком хору, і яна з радасцю пагадзілася і аб тым ніколі не пашкадавала.

Некалькі годзін рэпетыцый выдаткоўвала на творчасць, удасканаленне майстэрства. Старалася палюбіць да спяваць добра зычліва і тактоўна, працавала з задавальненнем. Рэцэпавалі, вядома, не заўсёды лёгка, але без шліфоўкі майстэрства не будзе добрага выніку. Перад выступленнем, вядома, хваляваліся і кіраўнік, і харысткі, але стараліся выступіць ярка, маляўніча, змайніна. Вынік творчай працы не прымусяў чакаць: у

2011 годзе хор стаў народным аматарскім аб'яднаннем “Спявай, душа!” Калектыў пастаянна выступае на розных канцэртных пляцоўках горада і раёна. Весялюцца, запалу, невывяржонай энергіі “пакжых маладзіці” могуць пазайздросціць іншыя маладзёжныя аб'яднанні.

Самадзейныя артысты аб'ехалі з канцэртнай амаль усе аграаралкі Светлагорскага раёна, пабывалі на гастролі ў Гомелі, Жлобіне, Парычах. За актыўную творчую дзейнасць хор неаднаразова адзначаўся дыпломамі, ганаровымі граматамі і падзячнымі лістамі Гомельскага аблвыканкама, Светлагорскага райвыканкама, раённага Савета ветэранаў, атрымаў Дыплом на абласным конкурсе “Не старэюць душой ветэраны”.

Сёння ў складзе хору — 16 чалавек ва ўзросце ад 62 да 80 гадоў. У рэпертуары калектыву — больш за 250 музычных твораў. Гэта добра вядомыя і любімыя песні савецкіх кампазітараў, лірычныя, народныя, прыпеўкі, песні вайнавых гадоў, аб Радзіме, аб родным краі. Удзельнікі калектыву — гэта энтузіясты, энергійныя і малальшы душой людзі. Яны адчуваюць сябе запрабаванымі, а хор для іх — гэта другая сям'я, гэта актыўнае жыццёвае паціўня. Харысткі дзям адзначаюць свята, дні нараджэнняў, любілі. Іх не палахоць гады — сілу і энергію жыцця дае радасць сумеснай творчасці.

САКРЭТ ПОСПЕХУ І ТВОРЧЫХ ПЛАНЫ

Хор — лёгка на ўздым і гатовы ехаць на гастролі па першым клічы: на сцэне СЦК, і ў сельскіх клубах, а калі ў маланаселеным пункце няма сцэны, выступае на вуліцы. Есць цудоўны рэпертуар, добрыя сцэнічныя касцюмы. Што яшчэ трэба?!

На традыцыйнае пытанне пра творчыя планы Валянціна Карабанава адказала так: “Працуем над новым рэпертуарам да 25-годдзя калектыву”. Застаецца пажадаць здароўя, актыўнага творчага даўгалецця і нязменнага поспеху ў гледачоў.

Галіна КАПЕЦКАЯ
Светлагорск

(Заканчэнне.
Пачатак на старонцы 1.)

Гэтая трагічная і мужная старонка нашай шматпакутнай гісторыі доўгі час як бы не была “узаконена”. Першыя ж артыкулы ў газет, заснаваныя больш на чутках і пагалосках, прамільгнулі толькі ў канцы 40-х. Аглушальны па сіле ўплыў на розум і сэрца дакумент быў знойдзены пры разборцы завалаў крэпасці ў 1951 годзе: цяпер нам вядомы недапісаны Загад № 1 ад 24 чэрвеня 1941 года — пра неадкладную арганізацыю абароны цытадэлі.

Але некаторыя мастакі раней афіцыйнага прызнання Подзвігу, яшчэ да з’яўлення знакамітай кнігі Сяргея Смірнова, “пацвердзілі” Брэсцкую эпопею на сваіх жывапісных палотнах, эцюдах, шматлікіх малюнках і накідах. І ў гэтых адносінах “першую скрышку” сыгралі двое мастакоў, якія пасля перамогі засталіся жыць і працаваць у Брэсце. Гэта Мікалай Чураба і Пётр Данзіля. Амаль адначасова з імі пераўздзёную ролю ў раскрыванні таго, што адбылася над Бугам, адыгралі народныя мастакі БССР Яўген Зайцаў і трэшкі паэзіі — Іван Ахрэмчык, а таксама заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі Пётр Дурчын.

Мікалай Чураба пакінуў сотні натуральных партрэтаў, графічных малюнкаў і ілюстрацый. І шмат жывапісных твораў, прысвечаных Брэсцкай крэпасці ў дні яе гераічнай абароны і паэзіі, калі яна яшчэ заставалася ў руінах і зарасніках палымаваннага бэзу. Рэканструюючы подзвіг абаронцаў цытадэлі Чураба пачаў раней іншых мастакоў — за некалькі гадоў да таго, як герояў Брэста многія сталі ўвекавечваць у жывапісе, графіцы, плакаце і скульптуры.

У Брэст ён прыехаў адразу пасля вайны, і разам з Пятром Данзіля прымаў там удзел у стварэнні абласной арганізацыі Саюза мастакоў БССР. Вясной 1947 года першым аtryмаў пропуск у крэпасць, пра якую мясцовыя жыхары гаварылі шпатам, бо большасць жыгучых абаронцаў прайшлі праз нямецкі палон, а пасля некаторыя з іх — і праз савецкія лагеры.

Паэзіі Мікалай Дзімітрыевіч успамінаў: “Тое, што я пабачыў тады ў разбуранай крэпасці, на мяне зрабіла ўражанне незабыўнае. З таго часу гэтая святая тэма стала лейтэнтавам майго мастацтва”. На адным са шматлікіх аўтапартрэтаў Чураба нават увасобіў сябе ў вобразе салдата Брэсцкай крэпасці чэрвеня 1941 года. Гэты аўтапартрэт на фоне крэпасных басцейнаў паэзіі стаў фрагментам да жывапіснага трыпціка пра подзвіг першых абаронцаў савецкай краіны. Хатня мы бачым крэпасць у Чураба і зусім іншай — не ў бліскавіцы ваеннага поляма, а ў ціхай святлянай смуге ўдз і заслоне туману. Да яе, гэтай паразрыванай, абаленнай нямецкімі снарадамі, мінамі і агнямістамі шварылі над Бугам, мастак вяртаўся з мальбертам усё жыццё. Восць толькі некаторыя назвы яго твораў: “Сталі насмерць”, “Цаною жыцця”, “У Брэсцкай крэпасці”, “Памяць”, “Памяць народная вечна”, “Байніцы Брэста”, “Каземат Заходняга ўмацавання”, “Ля парoga бесмяротнасці”, “Цярэспальскія вароты”, “Смага”, “Інтэр’ер Гарнізоннага клуба”...

Для жывапісца Пятра Данзілі тэма Брэсцкай крэпасці таксама была важнай. Але ён як прыро-

Барыс Аракчэў. “Брэсцкая крэпасць. Параненыя байцы”.

“Калі б камні маглі гаварыць...”

дзаны пейзажыст пісаў гаюльным чынам тэя пасляваенныя памятнаы месцы разбуранай крэпасці з яе руінамі, казематамі, фортамі, дзе праходзілі жорсткія баі. Чураба і Данзіля — першыя ў мастацтве даследчыкі гэтай старонкі — у дакументальна-гістарычным ракурсе пакінулі важкі след у беларускім выяўленчым летапісе.

Дзесяці гадамі паэзіі да стварэння сваёй “паэмы” пра герояў Брэсцкай крэпасці падключыўся графік Пётр Дурчын, які практычна ўсё творчае жыццё прысвяціў партрэтным вобразам абаронцаў цытадэлі і літаграфіскім кампазіцыям, звязаным з некаторымі баявымі падзеямі чэрвеня 41-га. На мой погляд, сярод лепшых яго кампазіцый можна адзначыць цыкл “Салдаты Брэсцкай крэпасці”, аркушы “Крэпасць у агні”, “Вернасць сцягу”, “Холмскія вароты”, “Памяць сэрца” і некалькі дзясяткаў партрэтаў герояў: ад П.І.Аўрылава, А.Наганана і Я.Фаміна да І.Зубачова, М.Абдулаева і П.Кльпы. Сярэбраны медаль імя М.Грэкава — дастойная ўзнагарода мастаку за яго творчы ўклад у распрацоўку гэтай тэмы.

У 1951 годзе з’явілася карціна расійскага мастака Пятра Крывава “Абаронцы Брэсцкай крэпасці”, якая і зараз практычна ва ўсіх СМІ і электронных носіях лічыцца хрэстаматыйным “піянерам” увавасцення гэтага подзвігу ў савецкім жывапісе. Аднак тут я хачу ўнесці некаторыя карэктывы.

На жаль, мала хто ведае, што сапраўдным адкрывальнікам тэмы ў мастацтве “вялікай формы” ўсё ж быў бліскучы беларускі гістарычны жывапісец Яўген Зайцаў, які на год раней Крывавага намалюваў эпічную “Абарону Брэсцкай крэпасці ў 1941 годзе”. Па сутнасці, палатно Зайцава не толькі апроцэзіла па часе “раскручаную” савецкай прасой карціну масквіча, але, на мой погляд, і перасягае яе па насычанай пульсаванні драматызму, напружанаму эмацыйнаму рытму і псіхалагічнасці цэнтральных вобразаў кампазіцыі. Дарэчы, зайцаўскае палатно, якое яшчэ дыхае свежай алейнай фарбай, упершыню з поспехам экспанавалася ў маскоўскім Манежы на Усеаюзнай выставе менавіта ў 1950 годзе, дзе яе могу бачыць і сам Пётр Крывавага!...

Па расказах Яўгена Аляксеевіча,

ён упершыню пачуў пагалоску пра баі ў Брэсцкай крэпасці ў пачатку 1944-га ў Цэнтральным штабе партызанскага руху ў Маскве. Хутчэй за ўсё, менавіта тады пальсвадомасць і пачала дыктаваць мастаку сюжэт. Аднак палібраўся ён у думках да тэмы доўгімі шляхамі трывожных роздумаў, што бударажачай марзінкай адукаліся ў сэрцы. Зайцаў два гады вывучаў матэрыялы, звязаныя з абаронай цытадэлі. Абыходзіў усё месцы баёў, аглядзеў казематы і праходы, вывучыў памятнаы аўтаграфы-надпісы апошніх абаронцаў, сустракаўся з відавочцамі і мясцовымі мастакамі Мікалаем Чурабам і Пятром Данзіля, для якіх гэтая тэма таксама была неаб’якавай. Строгая і неаспрэчная праўда гістарычных “артэфактаў” албілася ў дзясятках зайцаўскіх эцюдаў з адлюстраваннямі распуляненых агнем руін крэпасці, якія зараслі травой і кустоўем, занядбаных Холмскіх варот, развалін Белага палаца, напаяўразбураных Цярэспальскіх варот.

Карціна Зайцава расказвае, уласна кажучы, не толькі пра канкрэтны эпізод падзеі. Аўтар паказваў у ёй абагульненыя вобразы і характары абаронцаў крэпасці і падкрэсліў гэтым, што кожны савецкі чалавек, уключаючы жанчын і дзяцей, не шкадуючы жыцця, гатовы самахварна адстойваць кожны лапкі беларускай зямлі.

У цэнтры кампазіцыі мастак “вылепіў” персанаж камандзіра са сцягам, правобразам якога мог быць начальнік 9-й пагранзастаны 17-га Брэсцкага пагранатрада войск НКВС лейтэнант Андрэй Кіжаватаў. Вобраз гэтага чалавека, які ў пальманым парыве выдзе за сабой салдат, вызначае агульны пафас палатна. Менавіта з гэтай атакуючай дынамічнай фігурай моцна сплучаны ўсе астатнія часткі таленавіта скампанаванай батальнай сцэны.

Пры ўсёй строгай акадэмічнасці раўнэння, дакладна прапрацаванай арыбутыцы палатно вельмі яркае.

Насычаны, гарачы каларыт у гаме злітна-вохрыстых і чырвоных рэфлексаў выключна эмацыйнальна перадае высокі напал боя ў тэя апошнія спякотныя дні чэрвеня сорак першага...

Нічога дзіўнага ў тым няма, што пачынаючы з юнацкай дыпломнай карціны “Чапаеў” (на жаль, не захавалася), Зайцава заўсёды захаплялі моцныя духам людзі. Успомнім хатня б яго позні трыпцік “Мая рэспубліка ў агні Вялікай Айчыннай” ці ваеннага часу — “Партрэт юнага партызана”. І ў карціне “Абарона Брэсцкай крэпасці” яны, такія людзі, адлюстраваны на першым плане. У няроўнай схватцы гінучы байцы. Іх месца займаюць тэя, хто можа трымаць зброю. У шэрагі абаронцаў становіліся і жанчыны, і

гістральную тэму. Яна моцна пераплілася з яго асабістым франтавым лёсам. Таму і Брэсцкая крэпасць стала для яго асабістым лёсам.

Далёка не многія сучасныя творцы спрабуюць сябе ў цяжкай працы стварэння эпахальнай гістарычнай карціны. Але гэты магутны, моцна сказаць, галоўны жанр, у якім працаваў Зайцаў, застаецца на ўсе часы. Таму і сёння запатрабаваны людзі. Такім чынам, зайцаўская карціна “Абарона Брэсцкай крэпасці” і заняла дастойнае месца ў залатым летапісе айчыннай выяўленчай культуры.

Праз сем гадоў калега і сябра Зайцава — Іван Ахрэмчык напісаў карціну “Абаронцы Брэсцкай крэпасці”, у якой стварыў вобраз непахіснага героя ў цёмных казематах цытадэлі. У адрозненне ад эпічнага зайцаўскага палатна кампазіцыя Ахрэмчыка больш камерная і не прэтэндуе на ўсеабаўмнае абагульненне. Персанажаў нямнога, але яны, адлюстраваныя ў поўны рост, неймаверна рашучыя і гатовы на ўсё дзеяя абароны Радзімы. На пераднім плане — жанчыны бігулюць раненага салдата — тэма трагедыі вайны, яе ахвяраў і цяжкіх выпрабаванняў. Кампазіцыя пабудавана таксама па класічных акадэмічных правілах гістарычнага жанру. Герой паказаны ў актыўным руху, што стварае арганічнае адчужненне даччнення гледача да таго, што адбываецца ў гэтыя драматычныя моманты ў адным з казематаў цытадэлі.

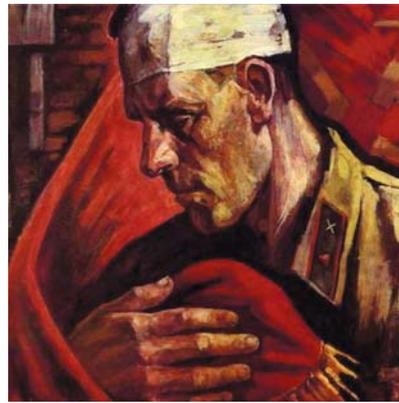
Гаюльным штуршком да стварэння гэтага палатна для Івана Восіпавіча паслужыла першая родакцыя кнігі Сяргея Смірнова “Брэсцкая крэпасць”, якая выйшла ў свет у 1956 годзе. Пад моцным уражаннем ад працыванага жывапісца перш за ўсё пабачыўся ў Маскве з аўтарам кнігі, доўга з ім біселаваў. Пісьменнік настойліва рэкамендаваў мастаку абавязкова пабавыць у Брэсце. І Ахрэмчык не толькі некалькі разоў з’ездзіў у Крэпасць, але і сустраўся з некаторымі непасрэднымі ўдзельнікамі падзеі гарачага лета 41-га, у тым ліку з Пятром Гаўрылавым і Самелам Матэвасянам.

Толькі потым прыняўся за кампазіцыю. Але перад тым як падрыхтаваць мальберт, палітру, гэндзілі і фарбы і згрунтаваць белое палатно, Ахрэмчык назапасіў каля сотні эцюдаў і натуральных малюнкаў па месцы баявой славы герояў Брэста. Некаторыя я бачыў у майстэрні майстра. Сярод іх былі проста надзвычайныя. На жаль, некаторыя з гэтых шэрагаў, напрыклад, жанчына са смяротна параненым чырвонаармейцам, фрагменты абпаленай муроўкі, загінулы салдат ля байніцы, так і не трапілі ў канчатковы вынік. Аднак многія эцюды не менш каштоўныя, чым сам шлодур. Частка такіх твораў знаходзіцца ў сям’і Ахрэмчыка, частка — у Нацыянальным мастацкім музеі.

Падкрэсла, што да апошніх дзён жыцця мастака на яго мальберце ў майстэрні стала незарешаная карціна, прысвечаная жанчынам Брэсцкай крэпасці, тым жанчынам, хто ў першыя дні аблогі фашыстамі цытадэлі нароўні з мужчынамі мужна трымаў абарону.

...Сёння над Брэстам — звонкая цішыня. Але яна не дае спакою нам, нашчадкам тых, хто перажыў трагедыю далёкіх дзён. Не ўсё яшчэ “расшыфравана” архівамі і гісторыкамі ў “біяграфіі” гераічнай зямлі... І сапраўды, як у той песні — “калі б камні маглі гаварыць...”

Барыс КРЭПАК

Пётр Дурчын. “Вернасць сцягу”.

падлеткі. Такая праўда першых дзён вялікай вайны...

Зразумела, пры напісанні гэтага грандыёзнага твору Зайцава асабіста спатрэбіўся мінлы творчы вопыт, які ён атрымаў у сваіх настаўніках па даваеннай Ленінградскай акадэміі мастацтваў — карыфеў жывапісу Кузьмы Пятрова-Волкіна і Аляксандра Асьмёркіна. За плячым Яўгена Аляксеевіча ўжо былі шматлікія карціны ў Чырвонай Арміі ў Мінск у 1920 годзе”, “Парад партызан у Мінску ў 1944 годзе”, “Пахаванне героя”, “Стаяць насмерць”. Ну і, бясспрэчна, у рабоце над “Абаронай Брэсцкай крэпасці” дапамагла асабіста нязгасная памяць пра нядаўніх франтавых шляхі-дарогі, па якіх прайшоў маскіроўшчык, ваенны інжынер 3-га рангу капітан Зайцаў.

У 1943 годзе ён быў адкліканы з фронту ў Маскву ў распаралжэнне Цэнтральнага штаба партызанскага руху, дзе пазнаёміўся з Мінаем Шмыровым і камісарам брыгады Заслонова Людвігам Слішкім. Сяброўства з імі прыўнесла ў творчы сказ пра Заслонова і яго баявых сяброў. Подобныя знакавыя ўзаемаадносіны з легендарнымі асобамі, па ўспамінах Зайцава, заўсёды давалі яму каштоўны матэрыял, які пышным колерам “гравіраваў” у яго пасляваенным мастацтве. І калі мастак у 1944-м вярнуўся ў разбураны Мінск, ён не шукаў сваю ма-

Незабыўнае поле пад Магілёвам

“Аднаму чалавеку гэты мірны цытер пэяжэж нічога не гаворыць, — успамінаў Канстанцін Сіманаў, — а для іншых — гэта поле бою... Я не быў салдатам, быў усяго толькі карэспандэнтам, аднак і ў мяне ёсць кавалачак зямлі, які мне век не забыць, — поле пад Магілёвам”.

Яна сустрэла яго незадоўга да смерці. Ён так дрэнна выглядаў, што яна спалохалася і сказала першае, што прыйшло ў галаву: “Вы добра выглядаеце”. Ён сумна ўсміхнуўся і ціха вымавіў, што яна ўжо не першы чалавек, які кажа яму ў апошні час менавіта гэтыя словы... Неўзабаве ён памёр, хоць яму было крыху больш за шэсцьдзясят тры. Значна пазней жанчына прысвяціла яму адзін з раздзелаў у сваіх успамінах “Мае мужчыны”. Ён сапраўды быў мужчынам у поўным сэнсе гэтага слова. Сівы, прыгожы, знакаміты і... мужны. Стары Хэм, савецкі Хэмінгуэй. Ён завяшчаў развязаць свой прах над полем пад беларускім горадам Магілёвам. Не хацеў памезнага пахавання па першым разрадзе. Для яго вайна, Вялікая Айчынная вайна, была самай сумленнай і цяжкай часткай жыцця. Звалі гэтага чалавека Канстанцін Сіманаў.

Аляксандр КРЫВАНОС

ГЭТА ЗАСТАЛОСЯ З ІМ НАЗАЎЖДЫ

У сваёй аўтабіяграфіі ў 1978-м годзе Сіманаў аб самых важных падзеях у сваім жыцці напісаў каротка, амаль пункцірна:

“24 чэрвеня 1941 года быў прызначаны з запасу і з загадам Палітупраўлення Чырвонай Арміі выехаў для працы ў газете “Баявы сіяг” Трэцій арміі ў раён Гродна. У сувязі са становішчам, якое складалася на фронце, да месца прызначэння не дабраўся і быў прызначаны ў рэдакцыю газеты Заходняга фронту “Чырвонаярмейская праўда”.

За гэтымі скупымі словамі скрозь заслону часу прагледжвае лёс чалавека, які сустрэў і прапусціў праз сябе першыя дні той страшнай вайны: з яе прыкрымі адступленнямі, прарывамі з варажых акружэнняў, блытанінай, каласальнымі ахвярамі, брудам, мужнасцю, воляй, гераізмам.

Лёс франтавога карэспандэнта Сіманава склаўся такім чынам, што ён стаў сведкам наймаверна цяжкай гераічнай абароны Магілёва. Абароны, якую называюць “Магілёўскай Брэсцкай крэпасцю”. Усё гэта настолькі ўражала яго, што засталася з ім назаўжды, да самай смерці і нават пасля яе...

“МАГІЛЁўСКАЯ БРЭСЦКАЯ КРЭПАСЦЬ”. ЛІПЕНЬ 1941-ГА.

Група армій “Цэнтр” — самая магутная з трох груп армій нацыскай Германіі — фактычна за тыдзень зрушыла савецкі Заходні фронт.

Нямецкія матарызаваныя карпусы пасля разгрому савецкіх сіл у Мінскім і Беластоцкім катлах рушылі далей на ўсход — да Магілёву, з тым каб адтуль працягнуць свой паход Drang nach Osten.

3 ліпеня наштабамі вермахта Гальдар паспяшаўся запісаць: “Не будзе перабольшаннем сказаць, што кампанія супраць Расіі выйграўшая на працягу 14 дзён”. Самаўтоўненыя deutsche soldaten з закасанымі рукамі хутка да-

ведаюцца, што такое штыкавая атака і рукапашны бой савецкіх салдат...

Загладчыцца экспазіцыйна-выставачнага аддзела Магілёўскага абласнога краязнаўчага музея імя Е.Р. Раманава Аляксандра Буракова наступным чынам пракаменвала для нашай газеты сітуацыю тых напружаных дзён:

“Ужо 23 чэрвеня ў Магілёве прайшлі сходы і мітынгі. На прапрыемствах, пры домакраніўніцтвах ствараліся атрады самаабароны, людзі неслі дзяжурства па ахове аб-

Памятник каменю з надпісам — “Канстанцін Сіманаў”.

ектаў аддыверсантаў. У франтавым горадзе поўным ходам ішла эвакуацыя прамысловых абсталяванняў і людзей.

У горадзе было створана сваё народнае апалчэнне з ліку студэнтаў, выкладчыкаў, мілішчы, служачых, рабочых. 10 тысяч апалчэнцаў Магілёва ўсталі плячом да пляча з вайнамі Чырвонай Арміі на абарону горада.

28 чэрвеня пачалося ўзвядзенне абарончых рубяжоў вакол Магілёва. Штодня да 10 тысяч магілёўцаў, нягледзячы на бамбёжкі, працавалі на ўзвядзенні процітанкавых равоў, траншэй, бліндажоў. На працягу аднаго тыдня горад узмацніла лінія ўмацаванняў працягласцю 25 кіламетраў.

У першых чыслах ліпеня ў ваколіцах Магілёва пачалася баявая дзеянні. 9 ліпеня танкавая частка Гулэрыяна пашылі да лініі абароны, але не змаглі прарываць яе адразу. 3 паўднёвага захаду Магілёў прыкрывалі 388-й стралковы полк палкоўніка С.Ф. Куцепава, артылерысты 340-га артылерыйскага палка палкоўніка І.С.Мазалева і апалчэнцы.

Менавіта тут, 12 ліпеня, у ходзе бою, які працягваўся 14 гадзін,

было падбіта 39 нямецкіх танкаў і бронемашын 3-й танкавай дывізіі праціўніка”.

Праз некалькі гадзін панараму бою на Буйніцкім полі на свае вочы ўбачылі ваенны карэспандэнт Канстанцін Сіманаў і фотакарэспандэнт Павел Трошкін. У тых першыя дні вайны ў савецкіх газетах яшчэ не было фотаздымкаў знішчанай ваеннай тэхнікі, а краіна іх чыкала. Фактычна ва ўмовах баявых дзеянняў ваеннары змаглі зрабіць фотаздымкі падбітых нямецкіх танкаў, і на старым пікапе цудам вырвацца з акружанага Магілёва.

Пазней, 20 ліпеня, у газете “Известия” з’явіцца нарыс Канстанціна Сіманава пра абаронцаў Магілёва — “Гарачы дзень”, і на першай старонцы здымак — панарамы падбітых нямецкіх танкаў на Буйніцкім полі...

У сваіх мемуарах пісьменнік так напіша пра тую сваю першую франтавую камандзіроўку:

“Увечары мы гаварылі з камандзірам палка палкоўнікам Куцепавым... Мы казалі яму пра мост.

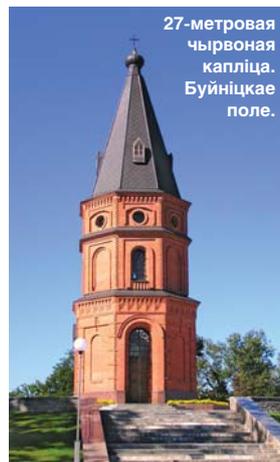
Надпіс на адваротным баку памятнага каменя.

Там няма ні аднаго зенітнага кулямёта, калі немцы разбамбях мост, то ён з палком будзе адрэзаны тут, за Дняпром.

— Ну і што ж, — Куцепаў раптам усміхнуўся сваёй дзіцячай усмешкай. — Ну і што ж... Хай бамбях. Калі іншыя адступілі, мы вырашылі тут застацца і памёрці, усім палком вырашылі. Мы ўжо гаварылі пра гэта...”

Гэтыя людзі не адступілі, і здолелі спыніць наступ гітлераўскіх войскаў, на некалькі тыдняў прыкавалі да сябе цэлы армейскі корпус фашысцкай арміі. Ужо быў узяты Смаленск, гітлераўская ваенная машына працоўвалася наперад, а пад Магілёвам, на Буйніцкім полі грымелі баі.

Амаль усе байцы 388-га стралковага палка 172-й стралковай дывізіі, работнікі міліцыі, курсанты школы НКУС, апалчэнцы Магілёва загінулі. Загінуў і палкоўнік Куцепаў. Гэтыя людзі сталі для Канстанціна

27-метровая чырвоная капліца. Буйніцкае поле.

Сіманава яго лёсам, сэнсам жыцця, сімвалам ахвярнасці пакалення.

Вырваўшыся тады з акружэння, Сіманаў у Маскве напісаў свае самыя знакамітыя пранізлівыя вершы — “Ждлі мяня”. Гэта было лірычнае рэха, пераасэнсаваны водгук таго, што ён убачыў там, на беларускім Буйніцкім полі...

ПАМЯЦЬ, ЗАХАВАНАЯ ў СІМВОЛІЦЫ

9 Мая 1995 года, на 50-годдзе Вялікай Перамогі, ужо ў суверэннай Беларусі, пал Магілёвам быў адкрыты Мемарыяльны комплекс “Буйніцкае поле”. Аўтары гэтага

сімвалічнага помніка — архітэктары Уладзімір Чаленка і Алег Баранюскі.

У цэнтры мемарыяла плошчай больш за 20 гектар знаходзіцца 27-метровая чырвоная капліца. На яе сценах размешчаны мемарыяльныя дошкі з прозвішчамі вайнаў і народных апалчэнцаў, загінуўшых пры абароне Магілёва. У цэнтры капліцы — “ківач Фуко”. Пад капліцай знаходзіцца склеп, прызначаны для ўрачыстага перапахавання астанкаў загінуўшых вайнаў Чырвонай Арміі, выяўленых на палях баёў у ваколіцах Магілёва.

Адна з алей, што злучае капліцу з аркай, вядзе да памятнага каменя пісьменніку Сіманаву... На вялізным валуне факсімільна — “Канстанцін Сіманаў”. З трыма бока каменя — мармуровая дошка: “...Усё жыццё ён памятаў гэта поле бою 1941 года і завяшчаў развязаць тут свой прах”.

АЖЫЦЦЁўЛЕНАЯ ВОЛЯ

28 жніўня 1979 года Канстанцін Сіманаў сышоў з гэтага жыцця. У ЦК КПСС прынялі рашэнне пахаваць цела пісьменніка на Навадзевечых могілках у Маскве. Аднак родныя выкапалі завяшчаны чалавек, які добра ведаў цану слову і справе.

8 верасня 1979 года жонка Сіманава Ларыса Жадова разам з яго дзецьмі Аляксеем, Марыяй, Кацярынай і сакратаром Нінай Гардон практычна таемна прывезлі ўрну з прахам пісьменніка ў Магілёў.

Абласны ваенны камісар, палкоўнік І.А. Ціханав пазней успамінаў: “...Мы накіраваліся на Буйніцкае поле. І толькі па дарозе я даведаўся, што Ларыса Аляксееўна прывезла ўрну з прахам. “Гэта наша сямейная справа”, — сказала яна.

Усё праходзіла імкліва. На полі Аляксей падняў ўрну, сышоў з дарогі, адкрыў яе і развеў прах бацькі. Выкапалі невялікую яму-магілку, паставілі туды ўрну і ўсе, па звычаю, кінулі ўніз па жмені зямлі. Дзеці выціралі слёзы. Было тры-вожна на душы, нервы напружаны. Над полем апускаўся змрок”.

Ваенны карэспандэнт. У цэнтры — Канстанцін Сіманаў. 1941 год. Здымкі Паўла Трошкіна.

■ P.S.

Восем гадоў таму аўтар гэткага тэксту напісаў некалькі зарыфмаваных радкоў, прысвечаных абаронцам Магілёва. Публікуюцца яны ўпершыню:

Мы стояли здесь насмерть не за новые дырки в петлицах. Не за страх, а за совесть вгрызались мы в землю свою. Нам окопная сарь вместе с пылью ильошской жегла лица, Но прохлада родного Днепра давала нам силы в бою.

Мы здесь встретили вермахта части кровавой окрошкой. Мы здесь дрались без шансов на жизни спасательный буй. Мы здесь бравыми солдатам с потертой губной гармошкой Рукава раскатали с позиций по самое но бамбей.

Нас Буйничское поле пеленало шинелью свинойвой И броня нас чужая утюжила будто бы и не живых. В километры отрытых окопов под руинами Могилева Мы бросали врагов в рукопашных и штыковых.

Мы держались здесь днем и ночью держались... Приблизжали победную даль, от злости священной дрожж. Мы здесь в палки легли, в ней навеки остались В 41-м году, на Днепровских своих рубежах.

Наши матери, жены, наши девочки в ситцевых платьях Нас оплакали вволю, даже выплакали глаза. До сих пор наше краткое довоенное скудное счастье Мироточит слезами обильно в намоленных образах...

Мы стояли здесь насмерть не за новые дырки в петлицах. Не за страх, а за совесть вгрызались мы в землю свою. Нам окопная пыль вместе с сарью ильошской жегла лица, Но прохлада родного Днепра давала нам силы в бою.

МУЗЕИ

НАЦЫЯНАЛЬНЫ МАСТАЦКІ МУЗЕЙ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ
г. Мінск, вул. Леніна, 20.
Тэл.: 397 01 63 (экспурытнае бюро)
Пастаянныя экспазіцыі:
■ "Мастацтва Беларусі XII — XVIII стст.";
■ "Мастацтва Беларусі XIX — пач. XXI стст.";
■ "Мастацтва Беларусі XX — пач. XXI стст.";
■ "Мастацтва Расіі XVIII — пач. XX стст.";
■ "Мастацтва краін Заходняй і Цэнтральнай Еўропы XVI — XX стст.";
■ "Мастацтва краін Усходу XIV — XX стст."
Выставы:
■ Выстава "Макоўскія". Да 175-годдзя з дня нараджэння мастака Уладзіміра Макоўскага — да 4 ліпеня.
■ Выстава "Мора. Неба. Аблогі" (творы ў жанрах сюжэтна-тэматычнай карціны і пейзажа са збору Нацыянальнага мастацкага музея Рэспублікі Беларусь) — да 4 ліпеня.
■ "Фердынад Рушчыц": віртуальная выстава да 150-годдзя з дня нараджэння.
■ Віртуальная выстава твораў Вітала Чарнабрысава "Вангоісты Гаген".
■ Віртуальная выстава "Акаварэальны медытацыі Вячаслава Паўлаўца". Са збору Нацыянальнага мастацкага музея Рэспублікі Беларусь.

Філіялы музея

МУЗЕЙ "ДОМ МАШКОВІЧА. КУЛЬТУРА І МАСТАЦТВА І ПАЛЮВІ ХІХ СТ."

г. Мінск, вул. Інтэрнацыянальная, 33а.
Тэл.: 358 88 78
Пастаянныя экспазіцыі:
■ "Інтэр'еры шляхецкай сядзібы".
■ "Жыццё і творчасць Валенція Ваньковіча".
■ "Сядзібны партрэт XVII — сяр. XIX стст."

МУЗЕЙ БЕЛАРУСКАГА НАРОДНАГА МАСТАЦТВА ў в. РАЎБІЧЫ

Спарткомплекс "Раўбічы", Мінскі раён. Тэл.: 507 44 69.
■ Пастаянная экспазіцыя.
■ Выстава "Повязь часоў", якая знаёміць з багаццем вобразаў

традыцыйнага ручніка.
■ **Займальныя майстар-класы** па саломалляцтву, вырабу традыцыйных лялек, плячэнні паясоў (бранзалетаў). Патрапіць на майстар-клас можна ў любы працоўны дзень музея: серада-нядзеля з 10.00 да 17.00.
Папярэдні запіс абавязковы.

НАЦЫЯНАЛЬНЫ ЦЭНТР СУЧАСНЫХ МАСТАЦТВАЎ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

г. Мінск, вул. Нярасава, 3
Тэл.: 399-09-79
Час працы: серада-нядзеля
цз 12:00 да 20:00
■ Выстава жывапісу Алены Шлегель "Калекцыя Ілюзій" — да 4 ліпеня.
■ Выстава дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва Алы Непачаловіч "Патаемнае" — да 4 ліпеня.
■ Выстава фатографа Вячаслава Бахметава "Сярэбрыны альбом" — да 4 ліпеня.
■ Трэнер "Выстава скетчбукаў".
г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 47
Тэл.: 242-78-14
Час працы: аўторак-нядзеля 12.00-20.00
■ Міжнародная выстава "Гравюра без межаў" — да 11 ліпеня.

БЕЛАРУСКИ ДЗЯРЖАЎНЫ МУЗЕЙ ГІСТОРЫІ ВЯЛІКАЙ АЙЧЫННАЙ ВАЙНЫ

г. Мінск, пр-т Пераможцаў, 8.
Тэл.: +375 (17) 203 07 92, +375 (29) 144 07 92, +375 (17) 327 11 66.
Музей працуе: аўторак, серада, пятніца, субота, нядзеля — з 10.00 да 18.00 (касы да 17.30), чацвер — з 12.00 да 20.00 (касы да 19.30) панядзелак — выхадны.
■ Пастаянная экспазіцыя.

НАЦЫЯНАЛЬНЫ ГІСТОРЫКА-КУЛЬТУРНЫ МУЗЕЙ-ЗАПАВЕДНІК "НЯСВІЖ"

г. Нясвіж, вул. Ленінская, 19.
Тэл.: (8-01770) 2 06 60, 2 06 02; +37529 551 80 51, +37529 190 31 49.
Палацавы ансамбль
■ Пастаянная экспазіцыя.
■ Выставачны праект "Захавальнікі" (куфры, шкатулкі, скрыні) — да 20 верасня.
■ Міжнародны выставачны праект "Castrum doloris. Пахавальны цырыманіял нясвіжскага двара".
У складзе пастаяннай

экспазіцыі.
■ Выставачны праект "Адбіткі часу і веры" — да 30 чэрвеня.
Сектар *экспурытнай і інфармацыйнай дзейнасці*
Вул. Гейсіка, 1.
■ Выстава работ Аксаны Аракчэевай "Зямля красуе добрымі людзьмі" — да 15 ліпеня.
Ратуша
г. Нясвіж, вул. Савецкая, 3.
■ Пастаянная экспазіцыя.

ЗАМКАВЫ КОМПЛЕКС "МІР"
г.п. Мір, Карэліцкі раён, Гродзенская вобласць.
Тэл.: (8-01596) 2 82 90, (8-01596) 2 82 70.

■ Пастаянная экспазіцыя.
■ Тэатралізаваная экскурсія "Мірскі замак і яго уладальнікі: шлях праз стагоддзі".
■ Экскурсія з элементамі дэгустацыі "Ч гомці да Пана Каханку".
■ Экскурсія з элементамі анімацыі і дэгустацыі "Мірскі замак. Гісторыя. Культура. Дэгустацыя".
■ Тэматычная экскурсія з элементамі квэста для дваіх "Інтрыгі Купідона".
■ Музейныя камунікатыўныя праграмы:

ПА ПЫТАННЯХ РАЗМІШЧЭННЯ РЭКЛАМЫ ў ГАЗЕЦЕ "КУЛЬТУРА" звяртайцеся па тэлефоне +375 17 286 07 97 і па тэлефоне/факсе +375 17 334 57 41 альбо пішыце на электронны адрас kultura@tut.by!

"Табе, нашчадак, у добры дар...",
"Ад усяго сэрца — самы лепшы пачастунак",
"Капрызы моды ракако".
■ Дзіцячая тэатралізаваная экскурсія "Таямная гісторыя ў Мірскім замку".
■ Правядзенне вясельных цырымоній, святкаванне гадавіны вяселля.
■ Музейная фоталяцоўка.
■ Квэст "Таямная двух куфраў".

ГАЛЕРЭІ

ПАЛАЦ МАСТАЦТВА
г. Мінск, вул. Казлова, 3.
Тэл./факс: 290 60 10.

■ Галоўны праект рэспубліканскага фестывалю манументальнага мастацтва Беларускага саюза "Манумент".
■ Выстава "Адкрыты свет. Мастацтва пасля пандэміі" творчага аб'яднання "Арцель" — да 4 ліпеня.
Выстава "Мы — разам. Памяць Сяргея Малішэўскага" — да 4 ліпеня.
■ Выстава жывапісу Уладзіміра Клімушкі "Мяжа адсутнасці" — да 4 ліпеня.
■ Персанальная выстава Валянціна Нуднова — да 4 ліпеня.

У МІНСКУ ГАЗЕТУ "КУЛЬТУРА" МОЖНА НАБЫЦЬ У НАСТУПНЫХ КРОПКАХ:
магазіны "Белсаюздрук" кіёскі "Белсаюздрук"
Падземны пераход ст.м. "Пятроўшчына".
Падземны пераход ст.м. "Плошча Перамогі".
Проспект Незалежнасці, 44.
Вуліца Валадарскага, 16.
ст.м. "Наміга", вул. М. Багдановіча.
Проспект Пераможцаў, 5.
Вуліца Рабкораўская, 17.
Проспект Незалежнасці, 68, В.
Вуліца Лабанка, 2.
Тэлефон для даведка на наяўнасці газеты ў кіёсках "Белсаюздрук" — (017) 2764542 (з 9.00 да 17.30)

Адкрыць беларускую песню сусвету

11 — 12 чэрвеня ў Маладзечне адбыўся юбілейны ХХ Нацыянальны фестываль беларускай песні і паэзіі. Журы конкурсу маладых выканаўцаў на чале з народнымі артыстамі Беларусі, прафесарам Міхаілам Фінбергам падваля вынікі: уладальніцай Гран-пры і спецыяльнага прызу імя Уладзіміра Мулявіна стала Ніколь Фургал з Віцебска. А мы пагаварылі з членам журы, кампазітарам Алегам Елісеевым, як развівацца конкурсу надалей.

Надзея БУНЦЭВІЧ

— Конкурс у Маладзечне мае свае асаблівасці, — выказвае сваё меркаванне Алег Мікалаевіч. — Удзельнікі павінны выканаць тут дзве песні на беларускай мове. А яны ёсць далёка не ва ўсіх! Канкурсанткі становіцца пераважна навучэнцы эстрадных студый, якіх у краіне багата, каледжаў мастацтваў. Ва ўсіх іх у рэпертуары ёсць два — тры рускамоўныя хіты, як мінімум тры сусветныя, а беларуская песня — адна. Справа ў тым, што замежная эстрада для вучэбнага працэсу — самая, бадай, прыдатная, можна знайсці наўпрост у інтэрнэце. І публіка такіх рэпертуар прымае выдатна! Восі і атрымліваецца, што да Маладзечна не даяджаюць многія моцныя спевакі, якіх я бачу на іншых конкурсах (балазе, разнастайных творчых спаборніцтваў такога кіталату апошнім часам багата). Дык якое можа быць выйсце?

Сёлетні фестываль атрымаў беспрэцэдэнтнае па сваёй шырыні і ўсеахопнасці асвятленне ў прэсе. Калі так захавацца надалей, гэта выклікае да фестывалю яшчэ большую ўвагу з боку не толькі публікі, але і патэнцыйных канкурсантаў. Эстрадныя спевакі — народ, у добрым сэнсе гэтага слова, кан'юнктуры. Яны ўкладуць грошы і сілы ў некалькі беларускіх песень, калі тым жа пераможцам даць магчымасць выступіць у канцэртах адкрыцця ці закрыцця, якія глядзіць без малаго ўся рэспубліка.

Яшчэ адна мая прапанова, з якой я хачу звярнуцца да арганізатараў, — зрабіць гэты конкурс адкрытым. Надзея такога статусу дазволіць прымаць у ім удзел тым жа кітайцам, расіянам, прадстаўнікам іншых краін, многія з якіх, дарчы, займаюцца ў нашых вучэбных установах. Калі за мэта конкурсу і фестывалю мы лічым папулярнасць беларускай песні і паэзіі, дык чаму тая папулярнасць павінна распаўсюджвацца толькі на нас саміх? Ці ж не час падумаць пра іншых? Умовы застануцца тымі ж — дзве беларускамоўныя песні. Уяўляецца, як цікава будзе пачуць іх ад іншаземцаў? А для тых прыемным бонусам можа стаць само выступленне з такім легендарным калектывам, як Нацыянальны акадэмічны канцэртны аркестр. Усё гэта дасі конкурсу і фестывалю магутны імпульс і прывядзе іх да новых вяршыняў.

ТЭАТРЫ

НАЦЫЯНАЛЬНЫ АКАДЭМІЧНЫ ВЯЛІКІ ТЭАТР ОПЕРЫ І БАЛЕТА РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

г. Мінск, пл. Парыжскай камуны, 1. Тэл./факс: 334 11 56.
■ 19 — "Травіята" (опера ў 4-х дзеях) Дж.Вердзі. Дыржор — Дзімтрый Маціенка. Пачатак у 19.00.
■ 19 — Канцэрт "З любоўю да оперы". Камерная зала імя Л.П.Александровскай. Пачатак у 19.30.
■ 20 — "Баядэрка" (балет у 3-х дзеях) Л.Мінкуса. Дыржор — Іван Касцянін.
■ 22 — Канцэрт "На безыменнай вышыні". Камерная зала імя Л.П.Александровскай. Пачатак у 19.30.
■ 23 — "Дон Кіхот" (балет у 3-х дзеях) Л.Мінкуса. Дыржор — Мікалай Калядка.
■ 24 — "Фаўст" (опера ў 3-х дзеях) Ш.Гуно. Дыржор — Андрэй Іванов.
Вечары Вялікага ў замку Радзівілаў
■ 25 — Канцэрт "La Promenade". Тэатральная зала.

Пачатак а 13-й.

■ 25 — "Набука" (опера ў 2-х дзеях) Дж.Вердзі. Дыржор — Алег Лясун. Унутраны двор замка. Пачатак а 21-й.
■ 26 — "Завая. Пушкін — Свірыдаў" (літаратурна-музычная кампазіцыя). Тэатральная зала. Пачатак а 13-й.
■ 26 — Канцэрт "Заўсёды ў маім сэрцы. Музыка Італіі, Іспаніі і Кубы". Тэатральная зала. Пачатак у 15.30.
■ 26 — "Ноч пераўвасаблення". Канцэрт-сюрпрыз зорак Вялікага тэатра Беларусі. Унутраны двор замка. Пачатак а 21-й.

ЗАСЛУЖАНЫ КАЛЕКТЫЎ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ "БЕЛРЫЖСКИ ТЭАТР "ЛЯЛЬКА"

г. Віцебск, вул. Пушкіна, 2. Тэл.: (8-0212) 36 32 50.
19 — "Бука" (казка-гульня на 2 дзеі) М.Супоніна.
26 — "Лялечны карагод" (інтэрактыўна-пазнавальны спектакль на 1 дзёну). Пачатак спектакляў аб 11-й.